

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
στη Φορολογική και Χρηματοοικονομική Διοίκηση
Στρατηγικών Αποφάσεων
Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων**

Διπλωματική Εργασία

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ

της

Ηλιοπούλου Αικατερίνης του Γρηγορίου

**Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος
στη Φορολογική και Χρηματοοικονομική Διοίκηση Στρατηγικών Αποφάσεων**

Αύγουστος 2022

Αφιερώσεις

Στον άνθρωπο που είναι πάντα δίπλα μου,
το σύντροφο μου.

Περιεχόμενα

Αφιερώσεις	iii
Περίληψη	v
Abstract.....	vi
Λίστα Συντομεύσεων	vii
Κεφάλαιο 1: Η έννοια της περιβαλλοντικής λογιστικής.....	1
1.1. Ιστορική αναδρομή	2
1.2. Κύκλος ζωής προϊόντων	4
1.3. Το χρηματοοικονομικό κόστος.....	6
1.4. Η εφαρμογή της περιβαλλοντικής λογιστικής	8
1.5. Περιβαλλοντολογικό δίκαιο.....	10
Κεφάλαιο 2: Περιβαλλοντική πολιτική.....	13
2.1. Γενικές αρχές της περιβαλλοντικής πολιτικής.....	15
2.2. Τα οικονομικά και περιβαλλοντικά μέσα	17
2.3. Η σχέση περιβάλλοντος και οικονομίας	18
2.4. Τα οικονομικά και περιβαλλοντικά εργαλεία των επιχειρήσεων	20
Κεφάλαιο 3: Περιβαλλοντικά ζητήματα	22
3.1. Ο τομέας της βιομηχανίας και η σχέση του με το περιβάλλον	24
3.2. Περιβαλλοντική ευθύνη.....	26
3.3. Βιομηχανικές δραστηριότητες και προστασία του περιβάλλοντος.....	28
3.4. Το πλαίσιο των βιομηχανικών δραστηριοτήτων.....	29
Κεφάλαιο 4: Η εταιρική κοινωνική ευθύνη (ΕΚΕ).....	32
4.1. Ιστορική αναδρομή	33
4.2. Εννοιολογικές προσεγγίσεις για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη	35
4.3. Η πυραμίδα του Carroll.....	36
4.4. Οργάνωση και διαστάσεις της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης.....	39
Κεφάλαιο 5: Επισκόπηση Ερευνών.....	42
5.1 Ο κύκλος ζωής προϊόντων στην πράξη.....	42
5.2 Εφαρμογή Περιβαλλοντικής λογιστικής και πολιτικής	43
5.3 Συσχέτιση Περιβαλλοντικής και Οικονομικής Επίδοσης.....	44
5.4 Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη στην πράξη	45
Συμπεράσματα	49
Ελληνική Βιβλιογραφία.....	51
Ξένα Βιβλιογραφία.....	52

Περίληψη

Η παρούσα εργασία εξετάζει το ζήτημα της περιβαλλοντικής λογιστικής, σε συνδυασμό με την εταιρική κοινωνική ευθύνη. Πιο συγκεκριμένα, στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας, παρουσιάζεται η έννοια της περιβαλλοντικής λογιστικής, μέσα από την ιστορική διαδρομή, τον κύκλο ζωής των προϊόντων, το χρηματοοικονομικό κόστος και το περιβαλλοντικό δίκαιο. Το δεύτερο κεφάλαιο, κάνει λόγο για την περιβαλλοντική πολιτική, όπου αναλύονται οι βασικές αρχές, καθώς επίσης και η σχέση περιβάλλοντος και οικονομίας.

Το τρίτο κεφάλαιο, μελετά τα περιβαλλοντικά ζητήματα, κυρίως με γνώμονα τον τομέα της βιομηχανίας και την περιβαλλοντική ευθύνη. Στο τέταρτο κεφάλαιο αναπτύσσεται η έννοια της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης, υπό το πρίσμα της ιστορικής αναδρομής, της εννοιολογικής προσέγγισης, και της οργάνωσης. Επίσης, παρουσιάζεται η πυραμίδα του Carroll. Το πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο, αναλύει εμπειρικές έρευνες σχετικά με το κύκλο ζωής προϊόντος, την οικονομική και περιβαλλοντική επίδραση καθώς και την εταιρική κοινωνική ευθύνη στις επιχειρήσεις. Η εργασία ολοκληρώνεται με την εξαγωγή ορισμένων συμπερασμάτων.

Abstract

This paper examines the issue of environmental accounting, in conjunction with corporate social responsibility. More specifically, in the first chapter of the work, the concept of environmental accounting is presented, through the historical background, the product life cycle, financial costs and environmental law. The second chapter deals with environmental policy, which analyzes the basic principles, as well as the relationship between the environment and the economy.

The third chapter studies environmental issues, mainly focusing on industry and environmental responsibility. In the fourth chapter, the concept of corporate social responsibility is developed, in the light of historical background, conceptual approach, and organization. The Carroll Pyramid is also presented. In the fifth and final chapter there is an analysis of studies on product life cycle, economic and environmental impact as well as corporate social responsibility in firms. The work is completed by drawing some conclusions.

Λίστα Συντομεύσεων

AKZ: Ανάλυση Κύκλου ζωής

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΚΕ: Εταιρική κοινωνική ευθύνη

ΜΚΟ: Μη Κυβερνητική Οργάνωση

ΟΟΣΑ :Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

CEO: Chief Executive Officer

EIDD: Environmental Information Disclosure Degree

EMAS: Eco-Management and Audit Scheme

LCA: Life cycle analysis assessment

PV: Φωτοβολταϊκά

SETAC: Society of environmental toxicology and chemistry

Sim: Social Issues in Management

UNEP: United Nations Environmental Program

Κεφάλαιο 1: Η έννοια της περιβαλλοντικής λογιστικής

Η παγκόσμια βιβλιογραφία, όπως επίσης και οι επιστήμες που ασχολούνται με τη διεθνή οικονομία, παρουσιάζουν ορισμένους δείκτες, οι οποίοι μετρούν την απόδοση μιας χώρας ή ενός οργανισμού. Οι συγκεκριμένοι δείκτες δύναται να δημιουργήσουν ένα πλαίσιο ανάλυσης, όσον αφορά τα εκάστοτε οικονομικά συστήματα. Παρά το γεγονός αυτό, δεν εντοπίζεται κάποιο οργανωμένο πλαίσιο, το οποίο να είναι σε θέση να αποτιμήσει την αξία και τις επιπτώσεις των φυσικών πόρων. Έτσι λοιπόν, ορισμένα στοιχεία, όπως είναι τα κτίρια, είναι δυνατό να θεωρηθούν στοιχεία παραγωγής και η αξία τους μπορεί να επηρεαστεί από το ύψος των παραγόμενων προϊόντων. Κάτι τέτοιο δεν μπορεί να ισχύει με τους φυσικούς πόρους, καθώς η καταστροφή κάποιου φυσικού πόρου, δεν έχει κάποια άμεση επίπτωση στο διαθέσιμο εισόδημα, παρά το γεγονός πως μπορεί να παρατηρηθεί μία ελάττωση της μελλοντικής παραγωγής, καθώς ο εκάστοτε πόρος, μπορεί να εξαλειφθεί (Μπουντή, 2016).

Για τον λόγο αυτό λοιπόν, καθώς επίσης και για την επίλυση των συγκεκριμένων ζητημάτων και την ουσιαστικότερη αξιολόγηση των οικονομικών δυσχερειών, που προκύπτουν από τα περιβαλλοντικά προβλήματα, επινοήθηκε η περιβαλλοντική λογιστική, (Al-Tuwaijri, Hughes, & Christensen, 2004). Ένας ορισμός της περιβαλλοντικής λογιστικής μπορεί να είναι ο ακόλουθος: «η περιβαλλοντική λογιστική μπορεί να θεωρηθεί ως μια ολοκληρωμένη προσέγγιση της παραδοσιακής λογιστικής, καθώς δίνει ιδιαίτερη έμφαση και βαρύτητα σε κόστη που σχετίζονται με πρώτες ύλες που χάνονται κατά την παραγωγική διαδικασία, τα απόβλητα που δημιουργούνται κι επιβαρύνουν το περιβάλλον, καθώς επίσης κι άλλα κόστη που σχετίζονται με το περιβάλλον. Η περιβαλλοντική λογιστική μπορεί να παρέχει πληροφορίες σε χρηματικούς και φυσικούς όρους, καλύπτοντας όλα τα περιβαλλοντικά έξοδα κι έσοδα. Τέλος, τα συμπεράσματα της περιβαλλοντικής λογιστικής μπορεί να είναι ιδιαίτερα χρήσιμα για διάφορες επιχειρήσεις, καθώς τους δίνουν τη δυνατότητα να βελτιώσουν τις διαδικασίες και λειτουργίες τους, με τέτοιο τρόπο ώστε να βελτιώνεται το περιβάλλον» (ΕΔΑ, 2018).

Κύριο μέλημα της περιβαλλοντικής λογιστικής αποτελεί η αποτύπωση του κοινωνικού κόστους, έτσι ώστε να υπολογιστεί ορθά ο δείκτης μέτρησης της απόδοσης

μιας οικονομίας ή ενός οργανισμού. Σύμφωνα λοιπόν μ' αυτό, και με βάση την περιβαλλοντική λογιστική, είναι εφικτό να ειπωθεί, πως τα κέρδη ή οι ζημιές που συνδέονται με την περιβαλλοντική ποιότητα, θα πρέπει να υπολογίζονται το ίδιο ακριβώς, όπως και τα κέρδη ή οι ζημιές του εκάστοτε οικονομικού συστήματος. Με το πέρασμα των χρόνων, πραγματοποιήθηκαν ορισμένες προτάσεις, σε διεθνές επίπεδο, για την τροποποίηση των εθνικών λογιστικών λογαριασμών. Με τον τρόπο αυτό, θα ήταν δυνατό να ληφθούν υπόψη ορισμένες περιβαλλοντικές παράμετροι. Ουσιαστικά λοιπόν, η νέα εποχή προϋποθέτει κι ένα νέο λογιστικό σύστημα, το οποίο θα έχει ως άμεσο σκοπό τον εντοπισμό των οικονομικών και περιβαλλοντικών σχέσεων και κατ' επέκταση, θα καταφέρει να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας (Μπουντή, 2016).

Βασική προϋπόθεση αποτελεί το γεγονός, πως το συγκεκριμένο σύστημα, θα πρέπει να συνδέεται άμεσα με τα κλασικά συστήματα λογιστικής. Επιπρόσθετα, η περιβαλλοντική λογιστική εμπεριέχει στους κόλπους της και τη λογιστική των φυσικών πόρων, η οποία αφορά θέματα, τα οποία έχουν άμεση σχέση με τη διατήρηση των αποθεμάτων των φυσικών πόρων. Όσον αφορά τα φυσικά περιουσιακά στοιχεία, κρίνεται αναγκαίο να ειπωθεί, πως σ' αυτά συγκαταλέγονται φυτικοί και ζωικοί οργανισμοί, με οικονομική αξία, καθώς επίσης και στοιχεία του υπεδάφους και οικοσυστήματα (Γαρδίκος & Μπίτζιος, 2018).

1.1. Ιστορική αναδρομή

Αποτελεί γεγονός, πως οι αρχικές προσπάθειες με στόχο την ενσωμάτωση της παραμέτρου του φυσικού περιβάλλοντος στο λογιστικό πλαίσιο των επιχειρήσεων, πραγματοποιήθηκαν κατά τις αρχές της δεκαετίας του 1970. Τη συγκεκριμένη περίοδο, παρατηρήθηκε η κατασκευή των πρώτων περιβαλλοντικών λογαριασμών, σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες (Gupta, 2014).

Μία από τις πρώτες χώρες, η οποία ανέλαβε τέτοιου είδους λογαριασμούς, ήταν η Νορβηγία. Πιο συγκεκριμένα, ορισμένοι Νορβηγοί αξιωματούχοι, οι οποίοι παρατήρησαν την ανάδυση ενός περιβαλλοντικού κινήματος της εποχής, διαπίστωσαν, πως οι φυσικοί πόροι της χώρας, οι οποίοι αποτελούσαν σημαντικό πυλώνα της

οικονομίας της, κάποια στιγμή θα εξαντληθούν, εάν συνεχιστεί η εκμετάλλευσή τους, στον ίδιο ρυθμό (Meadows et al., 1972).

Ως εκ τούτου, ανέπτυξαν λογαριασμούς για την παρακολούθηση της χρήσης των δασών, της αλιείας, της ενέργειας και της γης. Στη δεκαετία του 1980, ανέπτυξαν λογαριασμούς για τις εκπομπές ρύπων στον ατμοσφαιρικό αέρα, οι οποίες ήταν στενά συνδεδεμένες με τους λογαριασμούς ενέργειας. Οι λογαριασμοί ενέργειας ενσωματώθηκαν σε μοντέλα που χρησιμοποιούνται για τον μακροοικονομικό προγραμματισμό, λαμβάνοντας υπόψη τους ρόλους των τομέων που βασίζονται σε πόρους στην οικονομική ανάπτυξη (Gupta, 2014). Επιπλέον, οι Κάτω Χώρες ήταν επίσης ένας βασικός ηγέτης στην ανάπτυξη και υιοθέτηση της περιβαλλοντικής λογιστικής (Huetting, 2007).

Επιπλέον, η Γαλλία ήταν η τρίτη χώρα που υιοθέτησε τις πρακτικές της περιβαλλοντικής λογιστικής. Στη δεκαετία του 1980, άρχισε να αναπτύσσει μια προσέγγιση που ονομάστηκε γαλλιστί "Comptes du patrimoine", δηλαδή λογαριασμοί της κληρονομιάς. Αυτοί αφορούσαν ένα ολοκληρωμένο σύστημα δομημένο γύρω από τρεις διακριτές αλλά συνδεδεμένες μονάδες ανάλυσης (Hecht, 2000) αυτές είναι οι ακόλουθες:

Πρώτον, οι φυσικοί, πολιτιστικοί και ιστορικοί πόροι έπρεπε να μετρηθούν με φυσικούς όρους και τα αποθέματα και οι ροές τους να ποσοτικοποιηθούν. Δεύτερον, οι τοποθεσίες έπρεπε να οργανωθούν σε γεωγραφικούς λογαριασμούς, παρέχοντας φυσικά δεδομένα για περιουσιακά στοιχεία οργανωμένα ανά τόπο και με οικολογικά και χωρικά χαρακτηριστικά. Τρίτον, οι άνθρωποι και οι θεσμοί έπρεπε να περιγραφούν τόσο από φυσικούς όσο και από νομισματικούς όρους στους λογαριασμούς των εκάστοτε φορέων, οι οποίοι έπρεπε να συνδέονται με δεδομένα σχετικά με τον τρόπο και τον τόπο που κάθε φορέας χρησιμοποιεί τους πόρους (Hecht, 2000).

Μέρη αυτού του συστήματος αναπτύχθηκαν και εφαρμόστηκαν, ιδιαίτερα εκείνα που επικεντρώνονταν στα δάση και το νερό, αλλά η πολυπλοκότητά του δυσκόλεψε σημαντικά την πλήρη εφαρμογή του (Hecht, 2000). Σε εθνικό επίπεδο, άλλες χώρες που ήταν από τις πρώτες που υιοθέτησαν πρακτικές περιβαλλοντικής λογιστικής ήταν οι Φιλιππίνες, η Ναμίμπια, η Χιλή και η Ιαπωνία (Hecht, 2000).

1.2. Κύκλος ζωής προϊόντων

Τα περιβαλλοντικά προβλήματα που αντιμετωπίζει ο πλανήτης μας, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, οφείλονται, ως επί το πλείστον, στην υπερβολική παραγωγή και κατανάλωση προϊόντων, από την πλευρά των ανθρώπων. Παρά το γεγονός αυτό, τα τελευταία χρόνια, φαίνεται να παρουσιάζεται μια ευαισθητοποίηση, σχετικά με ζητήματα του περιβάλλοντος, καθώς ο προβληματισμός που επικρατεί σε παγκόσμιο επίπεδο, είναι έντονος. Έτσι λοιπόν, στη σημερινή εποχή, από τη μία πλευρά υπάρχει η ευαισθητοποίηση για την ορθή περιβαλλοντική συνείδηση, ενώ παράλληλα, από την άλλη, οι βιομηχανίες και οι διάφορες επιχειρήσεις προσπαθούν να εντοπίσουν και να αξιολογήσουν την ευθύνη που φέρουν για την κατάσταση που επικρατεί στο περιβάλλον, μέσω των δραστηριοτήτων τους. Για τον λόγο αυτό, οι πολίτες μιας κοινωνίας ενδιαφέρονται περισσότερο για περιβαλλοντικά ζητήματα, όπως η μόλυνση, η υποβάθμιση του περιβάλλοντος και η ελάττωση των φυσικών πόρων. Το συγκεκριμένο γεγονός επηρεάζει τον τρόπο σκέψης των επιχειρήσεων, σχετικά με τρόπους αντιμετώπισης της περιβαλλοντικής υποβάθμισης. Για τον λόγο αυτό, οι επιχειρήσεις αναγκάζονται να συμμορφωθούν με τους αντίστοιχους νόμους και παράλληλα αναζητούν τρόπους πρόληψης του φαινομένου (Νικολάου, 2007).

Μία από τις τεχνικές που αναπτύσσονται για αυτόν το λόγο είναι η Ανάλυση του Κύκλου Ζωής – AKZ (Life Cycle Analysis or Assessment – LCA) (Cordella, Tugnoli, Spadoni, Santarelli, & Zangrando, 2007). Σύμφωνα με τον διεθνή οργανισμό SETAC, την Κοινωνία Περιβαλλοντικής Τοξικολογίας και Χημείας (Society for Environmental Toxicology And Chemistry - SETAC), που εισήγαγε τη μέθοδο AKZ, διαφαίνεται ότι η AKZ αφενός, αξιολογεί τις επιπτώσεις που προκαλεί ένα προϊόν, διεργασία ή δραστηριότητα στο περιβάλλον από τη γέννησή του έως και την τελική απόθεσή του (από την κούνια στον τάφο – cradle to grave), και αφετέρου, αναζητά τρόπους για την πρόληψη ή και την ελαχιστοποίηση της επιβάρυνσης μέσω της αξιολόγησης εναλλακτικών τρόπων βελτίωσής του (Cordella, Tugnoli, Spadoni, Santarelli, & Zangrando, 2007). Μέσα λοιπόν από την AKZ, δύναται να αναλυθούν όλα τα στάδια της πορείας ενός προϊόντος, μιας ενέργειας ή μιας δραστηριότητας. Η AKZ, εντοπίζει και στη συνέχεια προχωρά σε μια εκτίμηση των περιβαλλοντικών συνεπειών, οι οποίες είναι αποτέλεσμα των σταδίων του κύκλου ζωής του εκάστοτε προϊόντος.

Επίσης, λαμβάνει υπόψη κι άλλες παραμέτρους, οι οποίες πολλές φορές δεν λαμβάνουν τη δέουσα προσοχή.

Τέτοιες μπορεί να είναι οι ακόλουθες:

- Απόκτηση πρώτων υλών
- Μεταφορά υλικών
- Τελική διάθεση προϊόντος
- Απόρριψη αποβλήτων

Όλα τα παραπάνω συμβάλλουν στην κατανάλωση πόρων, είτε φυσικών, είτε ανθρώπινων και κατ' επέκταση απελευθερώνουν απόβλητα και ρύπους στο περιβάλλον. Πέρα των άλλων, η χρήση του εκάστοτε προϊόντος, είναι κι αυτή μέρος της περιβαλλοντικής υποβάθμισης. Ακόμη, θα πρέπει να ειπωθεί πως, η επαναχρησιμοποίηση ενός προϊόντος, μέσω της συντήρησης, συρρικνώνεται σε μεγάλο βαθμό, το ανωτέρω φαινόμενο. Τα απορρίμματα αυτά μπορεί να ανακυκλωθούν ολικά ή εν μέρει, συνεισφέροντας σε πόρους και ενέργεια, ή να αποτεφρωθούν (Μπεσέρης, 2008)

Η πρώτη εμφάνιση της έννοιας της ΑΚΖ ενός προϊόντος πραγματοποιήθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1960. αποτέλεσε μία από τις βασικές μεθόδους, οι οποίες θα εξασφάλιζαν την παραγωγή προϊόντων, με τρόπους που δεν θα ήταν επιβλαβείς για το περιβάλλον, καθώς άρχισε να παρατηρείται, η εξάλειψη των πόρων ενέργειας, όπως επίσης και ο περιορισμένος αριθμός πρώτων υλών. Η ΑΚΖ, σύμφωνα με τον οργανισμό SETAC, αποτελεί ένα εργαλείο προσδιορισμού και ανάλυσης όλων των περιβαλλοντικών επιβαρύνσεων ενός προϊόντος, μιας διεργασίας ή ενός συστήματος παροχής υπηρεσιών, οι οποίες λαμβάνουν χώρα καθ' όλη τη διάρκεια του κύκλου ζωής αυτού. Μέσα από τη συγκεκριμένη μέθοδο, δημιουργείται ένα εργαλείο, το οποίο, συμβάλλει στη μέτρηση της ενεργειακής ποσότητας, της υλικής επεξεργασίας, όπως επίσης και στην απόρριψη αποβλήτων που καταλήγουν στο περιβάλλον (Θανόπουλος, 2003). Με τον τρόπο αυτό καθίσταται ευκολότερη και η περιβαλλοντική διαχείριση. Επίσης, εκτιμώνται οι επιπτώσεις από τη χρήση της ενέργειας και των υλικών καθώς και των αποβλήτων και αναγνωρίζονται και εκτιμώνται οι δυνατότητες επίτευξης περιβαλλοντικών βελτιώσεων (Finkbeiner et al, 2006). Η ανάλυση αυτή περιλαμβάνει ολόκληρο τον κύκλο ζωής του προϊόντος, της διεργασίας ή της δραστηριότητας, ο οποίος αποτυπώνεται ακολούθως:

- απόκτηση πρώτων υλών,
- κατασκευή,
- συσκευασία,
- τυποποίηση,
- μεταφορά/διανομή,
- χρήση/επαναχρησιμοποίηση,
- συντήρηση,
- ανακύκλωση,
- διαχείριση αποβλήτων και
- τελική διάθεση/απόρριψη (Αβραμίδης, Κυθραιώτου, & Φάττα, 2008), (Consoli, et al., 31 March - 3 April 1993).

1.3. Το χρηματοοικονομικό κόστος

Τα λογιστικά εργαλεία, τα οποία χρησιμοποιεί η εκάστοτε επιχείρηση διαφέρουν. Για τον λόγο αυτό, προσαρμόζονται ανάλογα με τις ανάγκες και τους στόχους της. Όσον αφορά την περιβαλλοντική λογιστική χρηματοοικονομικού κόστους σχετίζεται με ζητήματα, τα οποία αφορούν τη διαχείριση των περιβαλλοντικών στρατηγικών, που εφαρμόζει μια επιχείρηση. Με άλλα λόγια, εμπεριέχει το εσωτερικό και εξωτερικό λειτουργικό κόστος. Επίσης, είναι σε θέση να μετρήσει το κόστος ευκαιρίας, δηλαδή τα κέρδη και τις απώλειες, μέσα από την περιβαλλοντική λογιστική, που ασκεί η εκάστοτε επιχείρηση, ως οργανισμός, αλλά και ως προσφορά στο κοινωνικό σύνολο. Τα κόστη που παρατηρούνται στους οργανισμούς, για την εφαρμογή των διαφόρων περιβαλλοντικών στρατηγικών, είναι τα ακόλουθα:

- Το εσωτερικό περιβαλλοντικό κόστος
- Το εσωτερικό σταθερό κόστος και
- Το εξωτερικό περιβαλλοντικό κόστος (Shaltegger, 1996).

Όσον αφορά το εσωτερικό περιβαλλοντικό κόστος, μπορεί να ειπωθεί, πως σχετίζεται με την παραγωγική και λειτουργική διαδικασία της εκάστοτε επιχείρησης, στην περίπτωση που εφαρμόζει περιβαλλοντικές στρατηγικές. Ακόμη, εμπεριέχει τον υλικοτεχνικό και τεχνολογικό εξοπλισμό, με τον οποίον μπορεί να βελτιώσει την αποδοτικότητα, με βάση τις πράσινες τεχνικές. Όσον αφορά το εσωτερικό σταθερό κόστος, θα πρέπει να καταστεί σαφές, ότι αυτό δεν έχει καμία λειτουργία, στην περίπτωση που η επιχείρηση χρησιμοποιεί περιβαλλοντικές πρακτικές, καθώς έτσι περιλαμβάνει μόνο λειτουργικές και παραγωγικές δαπάνες, οι οποίες την επιβαρύνουν. Στο εξωτερικό περιβαλλοντικό κόστος, εμπεριέχονται τα κόστη, τα οποία προέρχονται από τη δημιουργία και τη γενικότερη ύπαρξη του εκάστοτε οργανισμού, και τα οποία διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο, στη μόλυνση του περιβάλλοντος. Στο σημείο αυτό, κρίνεται σημαντικό να αναφερθεί, πως τα χρηματοοικονομικά κόστη μετρούνται σε χρηματοοικονομικά μεγέθη. Στην περίπτωση που δεν δύναται να μετρηθούν με χρηματοοικονομικές μονάδες, γίνεται μέτρηση σε φυσικές ποσότητες (Cormier & Magnan, 1999). Οι Epstein και Ray διαπιστώνουν πως «πολλές εταιρείες θεωρούν ότι είναι δύσκολο να προσδιοριστεί το συνολικό περιβαλλοντικό τους κόστος και δεν αναγνωρίζουν ότι μπορούν να ελεγχθούν και να μειωθούν. Τις περισσότερες φορές το περιβαλλοντικό κόστος κρύβεται στα γενικά έξοδα, στα συστήματα κοστολόγησης. Πολλές φορές κατανέμονται σε μία αυθαίρετη βάση στο πλαίσιο κατανομής των γενικών εξόδων. Η κύρια δυσκολία έγκειται στην αναγνώριση του περιβαλλοντικού κόστους και των υπεύθυνων προϊόντων, διαδικασιών και υποκείμενων δραστηριοτήτων» (Burritt, Hahn, & Schaltegger, 2002).

Επίσης, εξίσου σημαντικό είναι να ειπωθεί, πως το περιβαλλοντικό κόστος διακρίνεται σε ιδιωτικό και συλλογικό. Το πρώτο σχετίζεται με τις δαπάνες μιας εταιρείας ενώ το δεύτερο αφορά δαπάνες τις εταιρείας, προς το άτομο, την κοινωνία ή το περιβάλλον. Σύμφωνα λοιπόν με τα ανωτέρω στοιχεία, η λειτουργία μιας επιχείρησης έχει τη βάση της σε ολοκληρωμένα συστήματα διαχείρισης του περιβάλλοντος, τα οποία χαρακτηρίζονται αναγκαία. Τέτοια συστήματα, μπορεί να είναι τα εξής:

- Περιβαλλοντικό κόστος
- Κόστος παραγωγής
- Κόστος ευθύνης
- Οφέλη

Ενώ οι κατηγορίες των κοστών χωρίζονται ακολούθως σε:

- Άμεσο κόστος
- Λανθάνον κόστος
- Ενδεχόμενο κόστος υποχρεώσεων και
- Λιγότερο από κόστος (Bebbington, Gray, & Walter, 1993).

1.4. Η εφαρμογή της περιβαλλοντικής λογιστικής

Αποτελεί γεγονός, πως η περιβαλλοντική λογιστική δύναται να εφαρμοστεί σε όλες τις επιχειρήσεις, ανεξαρτήτως μεγέθους, όπως επίσης και σε οργανισμούς, οι οποίοι παρέχουν υπηρεσίες ή παράγουν κάποιο προϊόν. Η περιβαλλοντική λογιστική, όπως επίσης και η εφαρμογή της, διαβαθμίζεται ανάλογα με τη θέληση της εκάστοτε επιχείρησης, να την εφαρμόσει. Στη σημερινή εποχή, πολλές είναι οι επιχειρήσεις, οι οποίες εφαρμόζουν πρακτικές, στις οποίες σπουδαίο ρόλο διαδραματίζει η έννοια της περιβαλλοντικής λογιστικής. Τέτοιες μπορεί να είναι οι ακόλουθες:

- Διοίκηση ολικής ποιότητας περιβάλλοντος
- Ανασχηματισμός των επιχειρηματικών διεργασιών
- Μείωση του κόστους
- Κόστος ποιότητας και κόστος ποιότητας περιβάλλοντος
- Περιβαλλοντικός σχεδιασμός
- Σχεδιασμός κύκλου ζωής
- Εκτίμηση και κοστολόγηση του κόστους ζωής (Ahmad et al., 1989) (Ahmad, Serafy, & Lutz, 1989).

Η βασική λογική της περιβαλλοντικής λογιστικής, και των υπό-συστημάτων αυτής, είναι η ενδεδειγμένη καταγραφή των αποθεμάτων των φυσικών στοιχείων, καθώς επίσης και της ροής χρήσης τους με την πάροδο του χρόνου. Οι μετρήσεις θα πρέπει να γίνονται σε οικονομικές μονάδες, έτσι ώστε να μετράται το χρηματικό κόστος (Cormier

& Magnan, 1999). Η περιβαλλοντική λογιστική, ως σύστημα, έχει πολλές αδυναμίες και πολλά σημεία βελτίωσης. Το βασικό βήμα, που πρέπει να γίνει έτσι ώστε να καταστεί δυνατή η τροποποίηση των δεικτών μέτρησης αποδοτικότητας και αποτελεσματικότητας μιας επιχείρησης, είναι η χρηματική αποτίμηση της αξίας των φυσικών πόρων. Με αυτόν τον τρόπο, τα φυσικά στοιχεία μετατρέπονται, έμμεσα, σε οικονομικά στοιχεία και μπορούν να χρησιμοποιηθούν στις λογιστικές καταστάσεις και τις οικονομικές αναφορές (Ahmad et al., 1989).

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί η έννοια των κατευθυντήριων γραμμών. Στην Ιαπωνία, το Υπουργείο Περιβάλλοντος εξέδωσε το Μάρτιο του 2002 ολοκληρωμένες κατευθυντήριες γραμμές με τίτλο "Περιβαλλοντικές Λογιστικές Κατευθυντήριες Γραμμές-2002", που περιελάμβαναν τον ορισμό, τις λειτουργίες, τους ρόλους, τις βασικές διαστάσεις και τα δομικά στοιχεία της περιβαλλοντικής λογιστικής. Οι κατευθυντήριες γραμμές τονίζουν με έμφαση ότι «η περιβαλλοντική διαχείριση πρέπει να καταλαμβάνει το κεντρικό στάδιο της στρατηγικής διαχείρισης και ότι η περιβαλλοντική λογιστική θα λειτουργούσε ως ζωτικό εργαλείο περιβαλλοντικής διαχείρισης» (Japanese Ministry of the Environment, 2002).

Επιπρόσθετα, οι κατευθυντήριες γραμμές είναι σε θέση να προβλέψουν τη μέτρηση των οφελών, δηλαδή το κόστος διατήρησης του περιβάλλοντος. Το πλαίσιο αυτό εμπεριέχει και τα οικονομικά οφέλη, τα οποία σχετίζονται άμεσα με τις διάφορες δράσεις για την προστασία του περιβάλλοντος. Οι πληροφορίες σχετικά με την περιβαλλοντική λογιστική, θα πρέπει να κοινοποιούνται, έτσι ώστε να υπάρχει συμφέρον τόσο για τη διοίκηση όσο και για το ευρύ κοινό (Japanese Ministry of the Environment, 2002).

Οι κατευθυντήριες γραμμές, συσχετίζουν την εφαρμογή της περιβαλλοντικής λογιστικής, με τρία σημαντικά στοιχεία, τα οποία αναφέρονται ακολούθως:

- Το κόστος διατήρησης του περιβάλλοντος (νομισματική αξία)
- Το περιβαλλοντικό όφελος (φυσικές μονάδες) και
- Τα οικονομικά κέρδη, τα οποία προέρχονται από δράσεις σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος (Japanese Ministry of the Environment, 2002).

1.5. Περιβαλλοντολογικό δίκαιο

Αποτελεί γεγονός, πως ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που έχει να αντιμετωπίσει ο σύγχρονος κόσμος, σε διεθνές επίπεδο, είναι η προστασία του περιβάλλοντος. Ειδικότερα, τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρούνται ορισμένες σημαντικές δράσεις τόσο από τους απλούς πολίτες όσο και από οργανισμούς ή κυβερνήσεις, έτσι ώστε να μπορέσει να καταπολεμηθεί το φαινόμενο της περιβαλλοντικής υποβάθμισης. Καθίσταται σαφές, πως το περιβάλλον και ότι συνεπάγεται με αυτό, αφορά όλα τα κράτη, καθώς η μη τήρηση των προβλεπόμενων μέτρων μπορεί να επιφέρει αρνητικές συνέπειες και κυρώσεις, σε παγκόσμιο επίπεδο (Cadbury, 2006).

Για τους ανωτέρω λόγους λοιπόν, θεσπίστηκε το δίκαιο του περιβάλλοντος, το οποίο αποτελεί τη βάση, έτσι ώστε να τηρούνται τα σχετικά μέτρα, για την προστασία και αξιοποίησή του. Ήδη, από τη δεκαετία του 1970, άρχισε να γίνεται λόγος για την καταστροφή του περιβάλλοντος, η οποία ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη με τον τομέα της διεθνούς οικονομίας. Με το 1ο Διεθνές Συνέδριο, το οποίο έλαβε χώρα στη Στοκχόλμη, το 1972, ξεκίνησε η μελέτη της επίδρασης της βιομηχανικής δραστηριότητας στο περιβάλλον. Έτσι, σταδιακά, όλα τα κράτη ξεκίνησαν τη θέσπιση του περιβαλλοντικού δικαίου, με βασικό στόχο τον έλεγχο της ρύπανσης και εκμετάλλευσης, του φυσικού τοπίου και κατ' επέκταση τον περιορισμό της καταστροφής του περιβάλλοντος. Οι ΗΠΑ ήταν οι πρώτες, οι οποίες καθιέρωσαν το περιβαλλοντικό δίκαιο, με βασικό στόχο την ελαχιστοποίηση της ρύπανσης και μόλυνσης του περιβάλλοντος. Ταυτόχρονα, σχεδόν, κατά τη δεκαετία του 1980, και διάφορες χώρες της Ευρώπης, άρχισαν να λαμβάνουν μέτρα, έτσι ώστε να περιοριστεί το συγκεκριμένο φαινόμενο. Μέσα λοιπόν από διάφορες οργανώσεις γνωστοποιήθηκαν και οι αντίστοιχες δράσεις για την περιβαλλοντική προστασία (Κίμων, 2009).

Το 1987 πρωτοεμφανίστηκε η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης, ενώ το 1992, στο Ρίο ντε Τζανέιρο έλαβε χώρα η 2η συνδιάσκεψη, με τη συμμετοχή 148 κρατών. Λίγο αργότερα το 1997, θεσπίστηκε στο Κιότο της Ιαπωνίας το περιβαλλοντικό δίκαιο, το οποίο εμπεριείχε μέτρα που αφορούσαν το φαινόμενο του θερμοκηπίου.

Θα μπορούσε να ειπωθεί λοιπόν, πως ως Δίκαιο Περιβάλλοντος ορίζεται «οι κανόνες δικαίου που ισορροπούν την ανθρώπινη δράση με το περιβάλλον, φυσικό, πολιτιστικό ή κάθε περιβάλλον που δραστηριοποιείται το άτομο».

Με βάση το άρθρο 1 του νόμου 1650/1986, σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος, στις παραγράφους 2 και 3 παρουσιάζονται αναλυτικά οι στόχοι, ως ακολούθως:

Όσον αφορά την παράγραφο 2:

- α) Η αποτροπή της ρύπανσης και γενικότερα της υποβάθμισης του περιβάλλοντος και η λήψη όλων των αναγκαίων, για το σκοπό αυτόν, προληπτικών μέτρων.
- β) Η διασφάλιση της ανθρώπινης υγείας από τις διάφορες μορφές υποβάθμισης του περιβάλλοντος και ειδικότερα από τη ρύπανση και τις οχλήσεις.
- γ) Η προώθηση της ισόρροπης ανάπτυξης του εθνικού χώρου συνολικά και των επί μέρους γεωγραφικών και οικιστικών ενοτήτων του και μέσα από την ορθολογική διαχείριση του περιβάλλοντος.
- δ) Η διασφάλιση της δυνατότητας ανανέωσης φυσικών πόρων και η ορθολογική αξιοποίηση των μη ανανεώσιμων ή σπάνιων σε σχέση με τις τωρινές και τις μελλοντικές ανάγκες και με κριτήρια την προστασία του περιβάλλοντος.
- ε) Η διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας των φυσικών οικοσυστημάτων και η διασφάλιση της αναπαραγωγικής τους ικανότητας.
- στ) Η αποκατάσταση του περιβάλλοντος (Νόμος 1650/86 για την προστασία του περιβάλλοντος).

Ενώ, η παράγραφος 3 αναφέρει:

«Αναλυτικότερα, με τις διατάξεις του παρόντος νόμου επιδιώκονται»:

- α) Η προστασία του εδάφους και η λήψη των αναγκαίων μέτρων ώστε οι χρήσεις του να γίνονται σύμφωνα με τις φυσικές ιδιότητές του και την παραγωγική του ικανότητα.
- β) Η προστασία των επιφανειακών και υπόγειων νερών θεωρούμενων ως φυσικών πόρων και ως οικοσυστημάτων.
- γ) Η προστασία της ατμόσφαιρας.
- δ) Η προστασία και διατήρηση της φύσης και του τοπίου και ιδιαίτερα περιοχών με μεγάλη βιολογική, οικολογική, αισθητική ή γεωμορφολογική αξία.
- ε) Η προστασία των ακτών των θαλασσών, των οχθών των ποταμών, των λιμνών, του βυθού αυτών και των νησίδων ως φυσικών πόρων, ως στοιχείων οικοσυστημάτων και ως στοιχείων του τοπίου.
- στ) Ο καθορισμός της επιθυμητής και της επιτρεπόμενης ποιότητας των φυσικών αποδεκτών καθώς και των κάθε είδους επιτρεπόμενων εκπομπών αποβλήτων, με την καθιέρωση και χρησιμοποίηση καταλλήλων παραμέτρων και οριακών τιμών, ώστε να μην προκαλείται υποβάθμιση του περιβάλλοντος, με κριτήρια:

- την επιστημονική γνώση και εμπειρία
- την καλύτερη διαθέσιμη και οικονομικά εφικτή τεχνολογία
- τις τοπικές συνθήκες και ιδιομορφίες του περιβάλλοντος και του πληθυσμού καθώς επίσης και τις ανάγκες ανάπτυξης
- την προϋπάρχουσα διαμόρφωση συλλογικής χρήσης μιας περιοχής
- τα υφιστάμενα χωροταξικά και αναπτυξιακά σχέδια.

ζ) Η ευαισθητοποίηση και ενεργοποίηση των πολιτών στα θέματα προστασίας του περιβάλλοντος μέσα από τη σωστή πληροφόρηση και εκπαίδευση (Νόμος 1650/86 για την προστασία του περιβάλλοντος).

Κεφάλαιο 2: Περιβαλλοντική πολιτική

Η περιβαλλοντική πολιτική, αφορά κάθε μέτρο κρατικής ή εταιρείας ή άλλου δημόσιου ή ιδιωτικού οργανισμού σχετικά με τις επιπτώσεις των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στο περιβάλλον, ιδιαίτερα εκείνα τα μέτρα που αποσκοπούν στην πρόληψη ή τη μείωση των επιβλαβών επιπτώσεων των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στα οικοσυστήματα. Απαιτούνται περιβαλλοντικές πολιτικές επειδή οι περιβαλλοντικές αξίες συνήθως δεν λαμβάνονται υπόψη κατά τη λήψη αποφάσεων. Υπάρχουν δύο βασικοί λόγοι για αυτήν την παράλειψη. Πρώτον, οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις είναι οικονομικές εξωτερικές επιπτώσεις. Οι ρυπαίνοντες συνήθως δεν φέρουν τις συνέπειες των πράξεών τους, οι αρνητικές επιπτώσεις τις περισσότερες φορές συμβαίνουν αλλού ή στο μέλλον (Cocklin & Moon, 2020).

Δεύτερον, οι φυσικοί πόροι είναι σχεδόν πάντα υποτιμημένοι επειδή συχνά θεωρείται ότι έχουν άπειρη διαθεσιμότητα. Μαζί, αυτοί οι παράγοντες οδηγούν σε αυτό που ο Αμερικανός οικολόγος Γκάρετ Χάρντιν το 1968 ονόμασε «η τραγωδία των κοινών». Η δεξαμενή των φυσικών πόρων μπορεί να θεωρηθεί ως κοινά στοιχεία που ο καθένας μπορεί να χρησιμοποιήσει προς όφελός του. Για ένα άτομο, είναι λογικό να χρησιμοποιεί έναν κοινό πόρο χωρίς να εξετάζει τους περιορισμούς του, αλλά αυτή η ιδιοτελής συμπεριφορά θα οδηγήσει στην εξάντληση του κοινόχρηστου περιορισμένου πόρου — και αυτό δεν είναι προς το συμφέρον κανενός. Ωστόσο, τα άτομα το κάνουν επειδή αποκομίζουν τα οφέλη βραχυπρόθεσμα, αλλά η κοινότητα πληρώνει το κόστος της εξάντλησης μακροπρόθεσμα. Δεδομένου ότι τα κίνητρα για τα άτομα να χρησιμοποιούν τα κοινά με βιώσιμο τρόπο είναι αδύναμα, η κυβέρνηση έχει ρόλο στην προστασία των κοινών (Cocklin & Moon, 2020).

Οι δημόσιες πολιτικές που στοχεύουν στην προστασία του περιβάλλοντος χρονολογούνται από την αρχαιότητα. Οι παλαιότεροι υπονόμοι κατασκευάστηκαν στο Mohenjo-daro (Indus, ή Harappan, πολιτισμός) και στη Ρώμη (αρχαίος ρωμαϊκός πολιτισμός), που χρονολογούνται πριν από περίπου 4.500 χρόνια και 2.700 χρόνια πριν, αντίστοιχα. Άλλοι πολιτισμοί εφάρμοσαν περιβαλλοντικούς νόμους. Οι πόλεις-κράτη της αρχαίας Ελλάδας δημιούργησαν νόμους που διέπουν τη συγκομιδή των δασών πριν από περίπου 2.300 χρόνια, και οι φεουδαρχικές ευρωπαϊκές κοινωνίες δημιούργησαν

καταφύγια κυνηγιού, τα οποία περιόρισαν τη συγκομιδή θηραμάτων και ξυλείας σε δικαιώματα, αποτρέποντας ουσιαστικά την υπερεκμετάλλευση, μέχρι το 1000 μ.Χ. Η πόλη του Παρισιού ανέπτυξε το πρώτο αποχετευτικό σύστημα μεγάλης κλίμακας στην Ευρώπη κατά τη διάρκεια του 17ου αιώνα.

Όταν οι επιπτώσεις της εκβιομηχάνισης και της αστικοποίησης αυξήθηκαν στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα και απείλησαν την ανθρώπινη υγεία, οι κυβερνήσεις ανέπτυξαν πρόσθετους κανόνες και κανονισμούς για την αστική υγιεινή, τα λύματα, την υγιεινή και τη στέγαση, καθώς και τους πρώτους νόμους που αφιερώθηκαν στην προστασία των φυσικών τοπίων και της άγριας ζωής. Πλούσιοι ιδιώτες και ιδιωτικά ιδρύματα, όπως το Sierra Club (ιδρύθηκε το 1892) και η National Audubon Society (ιδρύθηκε το 1905), συνέβαλαν επίσης στις προσπάθειες για τη διατήρηση των φυσικών πόρων και της άγριας ζωής (Acerete, Llana, & Moneva, 2011).

Οι άνθρωποι συνειδητοποίησαν τις βλαβερές συνέπειες των εκπομπών και της χρήσης χημικών ουσιών στη βιομηχανία και φυτοφαρμάκων στη γεωργία κατά τις δεκαετίες του 1950 και του 1960. Η εμφάνιση της νόσου Minamata το 1956 στην Ιαπωνία, η οποία προέκυψε από εκκρίσεις υδραργύρου από κοντινές χημικές εταιρείες, και η δημοσίευση του Silent Spring (1962) από την Αμερικανίδα βιολόγο Rachel Carson, η οποία τόνισε τους κινδύνους της ρύπανσης, οδήγησε σε μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση του κοινού για περιβαλλοντικά ζητήματα και σε λεπτομερή συστήματα κανονισμών σε πολλές βιομηχανικές χώρες. Σε αυτούς τους κανονισμούς, οι κυβερνήσεις απαγόρευσαν τη χρήση επικίνδυνων ουσιών ή προέβλεπαν μέγιστα επίπεδα εκπομπών συγκεκριμένων ουσιών για να εξασφαλίσουν μια ελάχιστη περιβαλλοντική ποιότητα.

Τέτοια ρυθμιστικά συστήματα, όπως οι νόμοι Clean Water and Clean Air στις Ηνωμένες Πολιτείες, πέτυχαν να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά σημειακές πηγές (δηλαδή, οποιαδήποτε διακριτή τοποθεσία ή τμήμα εξοπλισμού που εκκενώνει τη ρύπανση), όπως βιομηχανικές εγκαταστάσεις και επιχειρήσεις κοινής ωφελείας, όπου η αιτία και η σχέση επίδρασης μεταξύ των παραγόντων που προκαλούν τις αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις θα μπορούσε να διαπιστωθεί σαφώς. Ωστόσο, ορισμένα περιβαλλοντικά προβλήματα παρέμειναν, συχνά λόγω των πολλών μη σημειακών (διάχυτων) πηγών, όπως τα καυσαέρια από ιδιωτικά αυτοκίνητα και η απορροή φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων από μικρές φάρμες, που συνέβαλαν στη ρύπανση του αέρα και των υδάτων. Μεμονωμένα, αυτές οι μικρές πηγές μπορεί να μην είναι επιβλαβείς, αλλά η συσσώρευση της ρύπανσης μπορεί να υπερβεί τα ελάχιστα

κανονιστικά πρότυπα για την ποιότητα του περιβάλλοντος. Επίσης, η αυξανόμενη πολυπλοκότητα των αλυσίδων αιτίας και αποτελέσματος έχει συμβάλει σε επίμονα προβλήματα. Στη δεκαετία του 1980 οι επιπτώσεις της όξινης βροχής έδειξαν ότι οι αιτίες της περιβαλλοντικής ρύπανσης μπορούσαν να διαχωριστούν γεωγραφικά από τις επιπτώσεις της. Τα προβλήματα ρύπανσης όλων των τύπων υπογράμμισαν το μήνυμα ότι οι φυσικοί πόροι της Γης εξαντλούνται και υποβαθμίζονται (Mousa & Hassan, 2015).

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1980, η αειφόρος ανάπτυξη—(δηλαδή η προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης με παράλληλη διατήρηση της ποιότητας του περιβάλλοντος για τις μελλοντικές γενιές—έγινε ηγετική έννοια στη χάραξη περιβαλλοντικής πολιτικής. Με τη φύση και τους φυσικούς πόρους να θεωρούνται ως οικονομικοί μοχλοί. Αντίθετα, η ιδιωτική βιομηχανία και οι μη κυβερνητικές οργανώσεις ανέλαβαν μεγαλύτερη ευθύνη για το περιβάλλον. Επίσης, η έννοια τόνισε ότι μεμονωμένα άτομα και οι κοινότητές τους διαδραματίζουν βασικό ρόλο στην αποτελεσματική εφαρμογή των πολιτικών (Νικολάου, 2007).

2.1. Γενικές αρχές της περιβαλλοντικής πολιτικής

Η περιβαλλοντική πολιτική, η διατήρηση και η διαχείριση των φυσικών πόρων ήταν κάποτε καθήκοντα διορισμένων υπαλλήλων στο δημόσιο τομέα (Mitchell, 1989). Πιο πρόσφατα, η περιβαλλοντική πολιτική και διαχείριση έχει κατασκευαστεί ως ένα ευρύτερο έργο, που απαιτεί την άμεση συμμετοχή κοινοτήτων, ατόμων, μη κυβερνητικών οργανώσεων και του εταιρικού τομέα. Έτσι, έχει προκύψει μια τάση να αποδίδεται ευρύτερα η ευθύνη για την προστασία και τη διαχείριση του περιβάλλοντος για την υποστήριξη του δημόσιου συμφέροντος. Οι αλλαγές στον ρόλο της κυβέρνησης όσον αφορά την περιβαλλοντική πολιτική έχουν συμβεί ως απάντηση στις κοινωνικές, οικονομικές και τεχνολογικές αλλαγές που έχουν υποστεί οι κοινωνίες τις τελευταίες δεκαετίες. Αυτή η αλλαγή περιλαμβάνει μια μετατόπιση από την κυβέρνηση που ορίζεται αυστηρά από το έθνος-κράτος σε μια πιο περιεκτική έννοια διακυβέρνησης που αναγνωρίζει τις συνεισφορές διαφόρων επιπέδων διακυβέρνησης (παγκόσμιο, διακρατικό/περιφερειακό/τοπικό) καθώς και τους ρόλους του ιδιωτικού τομέα, των μη κυβερνητικών φορέων και την κοινωνία των πολιτών (Νικολάου, 2007).

Με τα χρόνια, έχουν αναπτυχθεί διάφορες αρχές για να βοηθήσουν τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής. Παραδείγματα τέτοιων κατευθυντήριων αρχών, ορισμένες από τις οποίες έχουν αποκτήσει νομική βάση σε ορισμένες χώρες, είναι η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», η οποία καθιστά τους ρυπαίνοντες υπεύθυνους για το κόστος της περιβαλλοντικής ζημίας και η αρχή της προφύλαξης, η οποία δηλώνει ότι μια δραστηριότητα δεν επιτρέπεται όταν υπάρχει πιθανότητα οι συνέπειες να είναι μη αναστρέψιμες. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1970, οι περιβαλλοντικές πολιτικές έχουν κάνει μια στροφή από τις ολοκληρωμένες λύσεις στην πρόληψη και τον έλεγχο. Τέτοιες λύσεις βασίζονται στον μετριασμό των αρνητικών επιπτώσεων. Επιπλέον, εάν μια αρνητική επίδραση ήταν αναπόφευκτη, θα μπορούσε να αντισταθμιστεί με επένδυση στη φύση σε άλλα μέρη από εκείνα όπου προκλήθηκε η ζημιά, για παράδειγμα (Μπουντή, 2016).

Μια τρίτη λύση, η οποία αναπτύσσει πολιτικές που εστιάζουν στην προσαρμογή του περιβάλλοντος διαβίωσης στην αλλαγή, είναι επίσης δυνατή. Πιο συγκεκριμένα, έχουν χρησιμοποιηθεί μέτρα που ενισχύουν την οικολογική ανθεκτικότητα ενός οικοσυστήματος (δηλαδή, την ικανότητα ενός οικοσυστήματος να διατηρεί τα κανονικά του πρότυπα κύκλου θρεπτικών ουσιών και παραγωγής βιομάζας), σε συνδυασμό με μέτρα που δίνουν έμφαση στην πρόληψη και τον μετριασμό. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι στην Κουριτίμπα της Βραζιλίας, μια πόλη όπου ορισμένες περιοχές πλημμυρίζουν κάθε χρόνο. Οι κάτοικοι των πλημμυρικών περιοχών μεταφέρθηκαν σε υψηλότερα και πιο ξηρά μέρη και οι πρώην περιοχές διαβίωσής τους μετατράπηκαν σε πάρκα που θα μπορούσαν να πλημμυρίσουν χωρίς να διαταραχθεί η ζωή στην πόλη.

Αναζητούνται επίσης ρυθμίσεις διακυβέρνησης για περιβαλλοντικά προβλήματα που απαιτούν συνεργασία, για παράδειγμα, μέσω αλλαγής συμπεριφοράς ή υιοθέτησης ορισμένων πρακτικών, από την κοινωνία των πολιτών σε ένα τοπίο. Η περιβαλλοντική διακυβέρνηση προσφέρει ένα πλαίσιο που επιδιώκει συγκεκριμένα θετικά κοινωνικο-οικολογικά αποτελέσματα δίνοντας προσοχή σε πέντε κύριες έννοιες (Armitage et al., 2012): (1) προσαρμογή και κλίμακα (δηλαδή, χρονικές και χωρικές κλίμακες διακυβέρνησης), (2) προσαρμογή, ευελιξία και μάθηση (π.χ. η φύση των ιδρυμάτων, η παρακολούθηση, η μάθηση μέσω της πράξης), (3) φορείς (ειδικοί, υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων, μεσίτες γνώσεων, οργανισμοί γεφύρωσης, μη κρατικοί φορείς), (4) συμπαραγωγή γνώσης (δηλαδή, από κοινού και ουσιαστική παραγωγή γνώσης από διαφορετικούς φορείς σε πολύπλοκα και μεταβαλλόμενα συστήματα) και (5) λογοδοσία και νομιμότητα (σαφείς ρόλοι και ευθύνες διαφάνεια) (Cadbury, 2006).

2.2. Τα οικονομικά και περιβαλλοντικά μέσα

Η εμφάνιση νέων μορφών διακυβέρνησης έχει αποδοθεί στην ανάγκη για νέους θεσμούς για να ξεπεράσουν τα πιο περίπλοκα προβλήματα της σημερινής κοινωνίας. Η ιδεολογία και η οικονομική παγκοσμιοποίηση έπαιξαν επίσης ρόλο στη στροφή από την κυβέρνηση στη διακυβέρνηση. Ο ανταγωνισμός στην ελεύθερη αγορά γίνεται πλέον αντιληπτός από πολλούς παράγοντες ως ανώτερος από την κυβερνητική κατεύθυνση της οικονομίας και των εμπορικών δραστηριοτήτων. Αυτές οι αντιλήψεις σχετίζονται, εν μέρει, με τις συνέπειες που απορρέουν από την απελευθέρωση του εμπορίου και τις ιδιωτικοποιήσεις, οι οποίες έχουν μειώσει την ικανότητα των κυβερνήσεων να ελέγχουν άμεσα τις οικονομίες τους (Palmer, 2010).

Ενώ ορισμένοι πιστεύουν ότι η παγκοσμιοποίηση έχει κάνει τις εθνικές κυβερνήσεις λιγότερο ισχυρές, άλλοι υποστηρίζουν ότι αντί να διαβρώνει απλώς την κυβερνητική ισχύ, η παγκοσμιοποίηση άλλαξε τον τρόπο με τον οποίο οι κυβερνήσεις λειτουργούν και επηρεάζουν τις καταστάσεις. Για παράδειγμα, οι τρεις κυρίαρχοι θεσμικοί τομείς της κοινωνίας —κυβέρνηση, αγορά και κοινωνία των πολιτών— έχουν αρχίσει να συνεργάζονται στενότερα, συνεργαζόμενοι μεταξύ τους με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους, όταν οι στόχοι τους ευθυγραμμίζονται. Φυσικά, αυτή η συνεργασία δεν σημαίνει ότι εργάζονται πάντα, ή ακόμη και ως επί το πλείστον, σε συνεργασία ή ότι έχουν ευθυγραμμισμένες προτεραιότητες, αλλά σημαίνει ότι το κάνουν πιο συχνά από ό,τι στο παρελθόν, μεταξύ άλλων όσον αφορά τους στόχους περιβαλλοντικής πολιτικής. Η φύση της παγκόσμιας διακυβέρνησης σε μια σειρά ζητημάτων, συμπεριλαμβανομένου του περιβάλλοντος, γίνεται σήμερα καλύτερα κατανοητή όχι μόνο ως αυτό που κάνουν τα κράτη αλλά ως συνδυασμός αυτών που κάνουν ή δεν κάνουν το κράτος, η κοινωνία των πολιτών και οι αγορές (Andersson, 1998).

Οι κυβερνήσεις μπορούν να αποφασίσουν να τονώσουν την αλλαγή συμπεριφοράς δίνοντας θετικά ή αρνητικά οικονομικά κίνητρα—για παράδειγμα, μέσω επιδοτήσεων, εκπτώσεων φόρων ή προστίμων και εισφορών. Τέτοια κίνητρα μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην τόνωση της καινοτομίας και στη διάδοση και υιοθέτηση καινοτομιών. Για παράδειγμα, στη Γερμανία η ευρεία επιδότηση συστημάτων ηλιακής ενέργειας για ιδιοκτήτες κατοικιών αύξησε τη μεγάλης κλίμακας υιοθέτηση φωτοβολταϊκών (PV) πάνελ. Τα οικονομικά κίνητρα ή τα αντικίνητρα

μπορούν επίσης να παρακινήσουν τους επαγγελματίες να αλλάξουν. Ένα πιθανό μειονέκτημα των οικονομικών κινήτρων είναι ότι στρεβλώνουν την αγορά. Όταν δεν χρησιμοποιούνται για περιορισμένο χρονικό διάστημα, μπορούν να εξαρτήσουν τους δέκτες από την επιδότηση. Ένα τελευταίο μειονέκτημα είναι ότι οι επιδοτήσεις είναι ακριβά μέσα, ειδικά όταν είναι ανοιχτού τύπου.

Η πολυπλοκότητα, η αβεβαιότητα και ο επείγον χαρακτήρας πολλών σύγχρονων περιβαλλοντικών προβλημάτων έχουν εγείρει πολλά ερωτήματα σχετικά με το παραδοσιακό μοντέλο ανάπτυξης και τη σχέση μεταξύ κοινωνίας, οικονομίας και περιβάλλοντος. Έχει επίσης εγείρει ερωτήματα σχετικά με την καταλληλότητα του παραδοσιακού μοντέλου διακυβέρνησης για να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις βιώσιμης διαχείρισης του περιβάλλοντος και της οικονομίας. Έτσι, η ευθύνη για την περιβαλλοντική διαχείριση έχει μετατοπιστεί - προς τα πάνω σε διεθνείς φορείς και σε διεθνικές εταιρείες, και προς τα κάτω στις τοπικές κυβερνήσεις και στις επιχειρήσεις και τους χρήστες των πόρων (Lewis et al., 2002). Επιπλέον, τα άτομα διαδραματίζουν μεγαλύτερο ρόλο στο περιβάλλον ως καταναλωτές, ιδιώτες ιδιοκτήτες γης και συμμετέχοντες στον πολιτικό λόγο, όπως και η κοινωνία των πολιτών (Gupta, 2014).

2.3. Η σχέση περιβάλλοντος και οικονομίας

Για να ξεπεραστούν οι περιορισμοί τόσο των εθελοντικών όσο και των ρυθμιστικών προσεγγίσεων, έχει αυξηθεί το ενδιαφέρον και η αποδοχή της χρήσης οικονομικών μέσων για την υποστήριξη των στόχων της περιβαλλοντικής πολιτικής. Αυτοί οι μηχανισμοί που μοιάζουν με την αγορά στοχεύουν στην εσωτερικευση των αρνητικών περιβαλλοντικών εξωτερικών επιπτώσεων, για παράδειγμα, δημιουργώντας αγορές άνθρακα, βιοποικιλότητας και αλατότητας. Τα οικονομικά μέσα παρέχουν οικονομικά κίνητρα/αντικίνητρα που, σε πολλές περιπτώσεις, είναι πιθανό να προκαλέσουν καλύτερες απαντήσεις σε περιβαλλοντικά ζητήματα, αποφεύγοντας παράλληλα την πολυπλοκότητα και τον περιοριστικό χαρακτήρα της νομοθεσίας (Edwards, 2004).

Αν και ο ενθουσιασμός για τα οικονομικά μέσα είναι ευρέως διαδεδομένος, έχουν επίσης υποβληθεί σε κριτική αξιολόγηση. Υπάρχουν ζητήματα μετοχών και μελλοντικά λειτουργικά προβλήματα που προκύπτουν από τον ορισμό των

δικαιωμάτων ιδιοκτησίας και της οργανωτικής ικανότητας. Μια ανασκόπηση της χρήσης οικονομικών μέσων στα κράτη του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) αποκάλυψε «καμία ασπρόμαυρη εικόνα της γενικής επιτυχίας τους». Η επιτυχία των μέσων πολιτικής βασίζεται στην αντιστοίχιση τους με τη συγκεκριμένη οικολογική, πολιτική και οικονομική κατάσταση και με τις δυνατότητες των θεσμών και των ενδιαφερομένων. Δεν πρόκειται απαραίτητα για την ανάπτυξη νέων εργαλείων και μέσων, αλλά για το σχεδιασμό ενός «μίγματος» μέσων πολιτικής που ταιριάζει καλύτερα στις περιστάσεις. Έχει επίσης διαπιστωθεί ότι οι στάσεις και οι προοπτικές των ενδιαφερομένων (π.χ. βιομηχανία, άτομα και διαχειριστές γης) αποτελούν θεμελιώδεις παράγοντες για την πραγματοποίηση αλλαγών στις περιβαλλοντικές πρακτικές.

Για να επιτύχουν, οι νέες προσεγγίσεις πολιτικής απαιτούν τη συνεργασία αυτών των ενδιαφερομένων. Έτσι, η αποτελεσματική και αποδοτική εφαρμογή των στρατηγικών πολιτικής και διαχείρισης από την κυβέρνηση βασίζεται, εν μέρει, στην κατανόηση του τι θεωρούν τα ενδιαφερόμενα μέρη ως βασικά ζητήματα που επηρεάζουν τις αποφάσεις που με τη σειρά τους έχουν αντίκτυπο στο περιβάλλον, πώς ανταποκρίνονται σε αυτά τα ζητήματα, τη διάθεσή τους απέναντι σε διάφορα εργαλεία πολιτικής και διαχείρισης και την προηγούμενη εμπειρία τους στη συνεργασία με κρατικούς φορείς.

Σχεδόν κάθε πτυχή της περιβαλλοντικής πολιτικής ενέχει κινδύνους. Τα οικονομικά εργαλεία παρέχουν ένα πλαίσιο για τη διάρθρωση των αναλύσεων της περιβαλλοντικής πολιτικής που λαμβάνει υπόψη αυτούς τους κινδύνους με ορθολογικό τρόπο. Η υγιής οικονομική ανάλυση βοηθά επίσης στην αποφυγή μη βέλτιστων αποτελεσμάτων, όπως η υπερβολική αντίδραση σε αμελητέους κινδύνους ή η απόρριψη πραγματικά σημαντικών κινδύνων απλώς και μόνο επειδή είναι αβέβαιοι ή καθυστερημένοι. Οι πρακτικές ανάλυσης κινδύνου και η στόχευση των περιβαλλοντικών πολιτικών είναι μερικές φορές λανθασμένες με τρόπους που μπορούν να βελτιωθούν με τις πολιτικές γείωσης στη σωστή αξιολόγηση των αναμενόμενων οφελών και κόστους (Θανόπουλος, 2003).

2.4. Τα οικονομικά και περιβαλλοντικά εργαλεία των επιχειρήσεων

Οι επιχειρήσεις εξαρτούνταν πάντα από τον αντίκτυπο στον φυσικό κόσμο. Ωστόσο, η ανάπτυξη της σχέσης μεταξύ επιχειρήσεων και περιβάλλοντος από την εξόρυξη πρώτων υλών έως τη διαχείριση των πόρων και τη δημιουργία αποβλήτων έχει παραμεληθεί εδώ και καιρό από τους ιστορικούς των επιχειρήσεων. Η επιχειρηματική ιστορία δεν έδωσε ποτέ ιδιαίτερη προσοχή στο περιβάλλον. Παραμερίζοντας την εξάρτηση και τον αντίκτυπο της εταιρείας στον φυσικό κόσμο, οι πρώτοι ιστορικοί των επιχειρήσεων εξέτασαν τον ρόλο του επιχειρηματία στην άνοδο των μεγάλων επιχειρήσεων. Βρήκαν εύκολο να περικόψουν, να περιθωριοποιήσουν ή να αγνοήσουν εντελώς τις φυσικές διεργασίες με τις οποίες τα υλικά της φύσης —οι «πρώτες» ύλες— σκαλίζονταν ή ξεριζώνονταν από βουνά, δάση και ερήμους, διοχετεύονταν σε εργοστάσια και συμπιέζονταν και μετατρέπονταν σε εμπορεύματα. Μετά βίας εξέτασαν τις διαρκώς μεταβαλλόμενες ποικιλίες «απορριμμάτων» που δημιουργούνται από επιχειρήσεις και πελάτες, που τόσο συχνά διεισδύουν, μόλυναν και άλλαξαν τον κόσμο πέρα από τα εργοστάσια και τα γραφεία. Έδωσαν εξίσου λίγη προσοχή στις επιπτώσεις της εξόρυξης και χρήσης των πόρων στα φυτά, στα ζώα, στη γη, στον αέρα ή στο νερό, πολύ λιγότερο σε ολόκληρα οικοσυστήματα και στο κλίμα (Μουζούλιας, 2003).

Τα πράγματα έχουν αρχίσει να αλλάζουν, ωστόσο, τόσο στην επιχειρηματική ιστορία όσο και στην περιβαλλοντική ιστορία. Πρώτον, καθώς οι «οργανωτικές» γραμμές υποτροφιών έχουν ωριμάσει και τα όρια του μοντέλου του Τσάντλερ έχουν γίνει εμφανή, νεότεροι ιστορικοί των επιχειρήσεων άρχισαν να αναζητούν νέες γραμμές έρευνας που μπορούν να μεταφέρουν το πεδίο σε νέες σφαίρες. Το πρόσφατο συνέδριο Hagley για το μέλλον της ιστορίας των επιχειρήσεων παρουσίασε μια ποικιλία προσπαθειών για τον καθορισμό νέων ερευνητικών προγραμμάτων και αναλυτικών μοντέλων, μέσω νεότερης και λιγότερο λειτουργικής κοινωνιολογικής σκέψης για τους οργανισμούς, της οικονομίας της ατελούς πληροφόρησης και της δομιστικής θεωρίας. Μεταξύ αυτών των προτάσεων ήταν μια έκκληση να γίνει η «βιομηχανική οικολογία» το σημείο εκκίνησης για μια πιο περιβαλλοντική επιχειρηματική ιστορία.

Δεύτερον, η αλλαγή στάσεων στον επιχειρηματικό και ρυθμιστικό κόσμο και στους τομείς της μηχανικής και της οικονομίας ενίσχυσαν τη συνάφεια των περιβαλλοντικών θεμάτων με την επιχειρηματική ιστορία. Η νέα γενιά μάνατζερ που αναλαμβάνει τώρα το τιμόνι των εταιρειών περιλαμβάνει πολλούς άνδρες και γυναίκες που μεγάλωσαν με το περιβαλλοντικό κίνημα και αναμφισβήτητα μοιράζονται τους στόχους του—που αναζητούν τρόπους μείωσης των επιβλαβών περιβαλλοντικών επιπτώσεων των επιχειρήσεων διατηρώντας ή ενισχύοντας το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα των εταιρειών τους. Οι «πράσινες» συσκευασίες, ο οικότουρισμός, τα βιολογικά τρόφιμα και άλλες φιλικές προς το περιβάλλον μορφές κατανάλωσης έχουν αποκτήσει σημαντική παρουσία στην αγορά.

Η οικονομία συνδέεται με το περιβάλλον επειδή οι οικονομικές δυνάμεις συμβάλλουν στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Ενώ οι περιβαλλοντικοί πόροι υποστηρίζουν την οικονομική παραγωγή και τις καταναλωτικές ευκαιρίες, οι ίδιες οικονομικές δραστηριότητες έχουν αντίκτυπο στο περιβάλλον μέσω της χρήσης μη ανανεώσιμων περιβαλλοντικών αγαθών και υπηρεσιών, μετατρέποντας τους περιβαλλοντικούς πόρους σε άλλες χρήσεις και προσθέτοντας απόβλητα και λύματα στο περιβάλλον. Η μείωση της περιβαλλοντικής ποιότητας και των πόρων επηρεάζει τις οικονομικές δραστηριότητες μειώνοντας την ποσότητα των διαθέσιμων αγαθών και υπηρεσιών για μελλοντική παραγωγή και κατανάλωση, αποκλείοντας σταδιακά τις οικονομικές δραστηριότητες. Είναι σαφές ότι οι δραστηριότητες παραγωγής και κατανάλωσης μπορούν να οδηγήσουν σε πτωτική πορεία περιβαλλοντικής υποβάθμισης, οικονομικού κόστους και απώλειας παραγωγικών ευκαιριών. Αντίθετα, η διατήρηση του περιβάλλοντος μπορεί να οδηγήσει σε ανοδική πορεία οικονομικής ανάπτυξης και οφέλη. Μια σημαντική πρόκληση είναι να διασφαλιστεί ότι θα τεθούν σε εφαρμογή συστήματα υγιούς περιβαλλοντικής διαχείρισης που θα ενισχύσουν τις τρέχουσες ευκαιρίες για παραγωγή και κατανάλωση, ταυτόχρονα με τη διατήρηση της οικονομικής ανάπτυξης στο μέλλον (Sturn, 1998).

Κεφάλαιο 3: Περιβαλλοντικά ζητήματα

Το περιβάλλον μας αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα, και πολλά από αυτά φαίνεται να χειροτερεύουν με τον καιρό, φέρνοντάς μας σε μια εποχή πραγματικής περιβαλλοντικής κρίσης. Ως εκ τούτου, καθίσταται ολοένα και πιο σημαντική η ευαισθητοποίηση για την ύπαρξη αυτών των θεμάτων, καθώς και για το τι μπορεί να γίνει για να μειωθεί ο αρνητικός αντίκτυπός τους. Το περιβάλλον μας αλλάζει συνεχώς. Δεν υπάρχει αμφιβολία για το γεγονός αυτό. Ωστόσο, καθώς το περιβάλλον μας αλλάζει, αυξάνεται και η ανάγκη να συνειδητοποιούμε όλο και περισσότερο τα προβλήματα που το περιβάλλουν. Με μια μαζική εισροή φυσικών καταστροφών, περιόδους θέρμανσης και ψύξης, διαφορετικών τύπων καιρικών ρυθμών και πολλά άλλα, οι άνθρωποι πρέπει να γνωρίζουν τι είδους περιβαλλοντικά προβλήματα αντιμετωπίζει ο πλανήτης μας (Ramesh, 2005).

Η υπερθέρμανση του πλανήτη έχει γίνει ένα αδιαμφισβήτητο γεγονός για τα σημερινά μας μέσα διαβίωσης. ο πλανήτης μας ζεσταίνεται και σίγουρα είμαστε μέρος του προβλήματος. Ωστόσο, αυτό δεν είναι το μόνο περιβαλλοντικό πρόβλημα που πρέπει να μας απασχολεί. Σε όλο τον κόσμο, οι άνθρωποι αντιμετωπίζουν καθημερινά πληθώρα νέων και προκλητικών περιβαλλοντικών προβλημάτων. Μερικά από αυτά είναι μικρά και επηρεάζουν μόνο λίγα οικοσυστήματα, αλλά άλλα αλλάζουν δραστικά το τοπίο αυτού που ήδη γνωρίζουμε. Ο πλανήτης μας βρίσκεται στα πρόθυρα μιας σοβαρής περιβαλλοντικής κρίσης. Τα τρέχοντα περιβαλλοντικά προβλήματα μας καθιστούν ευάλωτους σε καταστροφές και τραγωδίες, τώρα και στο μέλλον. Βρισκόμαστε σε κατάσταση πλανητικής έκτακτης ανάγκης, με περιβαλλοντικά προβλήματα να συσσωρεύονται γύρω μας. Αν δεν αντιμετωπίσουμε τα διάφορα ζητήματα με σύνεση και σοβαρότητα, είμαστε σίγουρα καταδικασμένοι σε καταστροφή. Τα τρέχοντα περιβαλλοντικά προβλήματα απαιτούν επίσης επείγουσα προσοχή. Μερικά από τα βασικά ζητήματα είναι:

1. Ρύπανση. Υπάρχουν 7 βασικοί τύποι ρύπανσης – ο αέρας, το νερό, το έδαφος, ο θόρυβος, η ραδιενεργή, το φως και η θερμική και αυτές είναι οι κύριες αιτίες που επηρεάζουν το περιβάλλον μας με πολλούς τρόπους. Όλα αυτά τα είδη ρύπανσης συνδέονται μεταξύ τους και επηρεάζουν το ένα το άλλο. Επομένως, πρέπει να τα

αντιμετωπίσουμε όλα μαζί. Η ρύπανση του αέρα, του νερού και του εδάφους απαιτεί εκατομμύρια χρόνια για να αποκατασταθεί. Η βιομηχανία και τα καυσαέρια των οχημάτων είναι οι νούμερο ένα ρύποι. Τα βαρέα μέταλλα, τα νιτρικά άλατα και το πλαστικό είναι τοξίνες που ευθύνονται για τη ρύπανση. Ενώ η ρύπανση του νερού προκαλείται από πετρελαιοκηλίδα, όξινη βροχή, αστική απορροή, η ατμοσφαιρική ρύπανση προκαλείται από διάφορα αέρια και τοξίνες που απελευθερώνονται από βιομηχανίες και εργοστάσια και από την καύση ορυκτών καυσίμων. Η ρύπανση του εδάφους προκαλείται κυρίως από βιομηχανικά απόβλητα που στερεί το έδαφος από βασικά θρεπτικά συστατικά.

2. Υποβάθμιση του εδάφους. Σε παγκόσμιο επίπεδο, η επισιτιστική ασφάλεια εξαρτάται από τον παράγοντα εάν τα εδάφη είναι ή όχι σε καλή κατάσταση για να παράγουν καλλιέργειες. Σύμφωνα με εκτιμήσεις του ΟΗΕ, περίπου 12 εκατομμύρια εκτάρια γεωργικής γης ετησίως υποβαθμίζονται σοβαρά. Τα εδάφη καταστρέφονται για πολλούς λόγους. Τέτοιοι λόγοι περιλαμβάνουν τη διάβρωση, την υπερβόσκηση, την υπερβολική έκθεση σε ρύπους, τη φύτευση μονοκαλλιέργειας, τη συμπίεση του εδάφους, τη μετατροπή της χρήσης γης και πολλά άλλα.

3. Υπερθέρμανση του πλανήτη. Οι κλιματικές αλλαγές όπως η υπερθέρμανση του πλανήτη είναι αποτέλεσμα ανθρώπινων πρακτικών όπως η εκπομπή αερίων του θερμοκηπίου. Η υπερθέρμανση του πλανήτη οδηγεί σε αύξηση της θερμοκρασίας των ωκεανών και της επιφάνειας της γης προκαλώντας φυσικές καταστροφές που περιλαμβάνουν πλημμύρες, λιώσιμο πολικών παγετώνων, άνοδο της στάθμης της θάλασσας και επίσης αφύσικα μοτίβα βροχοπτώσεων, όπως ξαφνικές πλημμύρες, τυφώνες, πυρκαγιές, ξηρασία, υπερβολικό χιόνι ή ερημοποίηση.

4. Υπερπληθυσμός. Ο πληθυσμός του πλανήτη φτάνει σε μη βιώσιμα επίπεδα καθώς αντιμετωπίζει έλλειψη πόρων όπως νερό, καύσιμα και τρόφιμα. Η πληθυσμιακή έκρηξη στις λιγότερο ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες καταπονεί τους ήδη σπάνιους πόρους.

5. Εξάντληση Φυσικών Πόρων. Ένα άλλο κρίσιμο τρέχον περιβαλλοντικό πρόβλημα είναι η εξάντληση των φυσικών πόρων. Εμείς, οι άνθρωποι, χρησιμοποιούμε τόσους φυσικούς πόρους που θα χρειαζόμασταν σχεδόν 1,5 Γη για να καλύψουμε όλες τις ανάγκες μας.

6. Δημιουργία μη βιώσιμων αποβλήτων. Η τεράστια παραγωγή απορριμμάτων λόγω της υπερκατανάλωσής μας αποτελεί σημαντική απειλή για το περιβάλλον. Σύμφωνα με

μελέτη, ο μέσος άνθρωπος παράγει 4,3 λίβρες απορριμμάτων την ημέρα και μόνο οι ΗΠΑ αντιπροσωπεύουν 220 εκατομμύρια τόνους ετησίως.

7. Διάθεση Απορριμμάτων. Η υπερκατανάλωση πόρων και η δημιουργία πλαστικών δημιουργούν παγκόσμια κρίση διάθεσης απορριμμάτων. Οι ανεπτυγμένες χώρες είναι διαβόητες για την παραγωγή υπερβολικής ποσότητας απορριμμάτων ή σκουπιδιών και την απόρριψη των απορριμμάτων τους στους ωκεανούς και στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες.

8. Αποψίλωση των δασών. Τα δάση μας είναι φυσικές καταβόθρες διοξειδίου του άνθρακα και παράγουν φρέσκο οξυγόνο, καθώς και βοηθούν στη ρύθμιση της θερμοκρασίας και της βροχόπτωσης. Προς το παρόν, τα δάση καλύπτουν το 30% της γης, αλλά κάθε χρόνο χάνεται η δενδροκάλυψη, που αντιστοιχεί στη χώρα του Παναμά λόγω της αυξανόμενης πληθυσμιακής ζήτησης για περισσότερη τροφή, στέγη και υφάσματα. Η αποψίλωση των δασών σημαίνει απλώς εκκαθάριση της πράσινης κάλυψης και διάθεση αυτής της γης για οικιστικούς, βιομηχανικούς ή εμπορικούς σκοπούς.

9. Polar Ice Caps. Το θέμα της τήξης των πολικών πάγων είναι αμφιλεγόμενο. Αν και οι μελέτες της NASA έχουν δείξει ότι η ποσότητα του πάγου στην Ανταρκτική αυξάνεται, ωστόσο, αυτή η αύξηση είναι μόνο το ένα τρίτο αυτού που χάνεται στην Αρκτική.

10. Απώλεια Βιοποικιλότητας. Η ανθρώπινη δραστηριότητα οδηγεί στην εξαφάνιση ειδών και οικοτόπων και στην απώλεια της βιοποικιλότητας. Τα οικοσυστήματα, τα οποία χρειάστηκαν εκατομμύρια χρόνια για να τελειοποιηθούν, κινδυνεύουν όταν ο πληθυσμός οποιουδήποτε είδους αποδεκατίζεται (Jameel, Sirajudeen, & Vahith, 2012).

3.1. Ο τομέας της βιομηχανίας και η σχέση του με το περιβάλλον

Οι βιομηχανικές δραστηριότητες αποτελούν πηγή πίεσης στο περιβάλλον με τη μορφή εκπομπών στην ατμόσφαιρα και τα υδάτινα οικοσυστήματα, την παραγωγή αποβλήτων και την κατανάλωση πόρων. Παρόλο που οι εκλύσεις ρύπων από την ευρωπαϊκή βιομηχανία έχουν γενικά μειωθεί την τελευταία δεκαετία, οι επιπτώσεις και το κόστος της ρύπανσης από τη βιομηχανία παραμένουν υψηλά. Στις περισσότερες χώρες, οι μεγάλες βιομηχανικές πηγές ρύπανσης αναγνωρίζονται ως μια σχετικά μικρή

πηγή ρύπανσης των υδάτινων σωμάτων. Μεγαλύτερες περιβαλλοντικές πιέσεις μπορεί στην πραγματικότητα να προέρχονται από μικρότερες τοποθεσίες (Balashanmugam , Ramanathan, & Kumar, 2012).

Πολλές χώρες έχουν θεσπίσει ολοκληρωμένους νόμους για την προστασία του περιβάλλοντος τις τελευταίες δεκαετίες ως απάντηση στις άμεσες, ορατές περιβαλλοντικές επιπτώσεις των βιομηχανικών δραστηριοτήτων. Αυτό έχει συχνά οδηγήσει σε συγκεκριμένους τεχνικούς κανονισμούς, αλλά σταδιακά αναγνωρίστηκε ότι απαιτείται επίσης αλλαγή της ευαισθητοποίησης και των αρχών διαχείρισης. Κατά συνέπεια, έχουν αναπτυχθεί τεχνικές περιβαλλοντικής διαχείρισης για να βοηθήσουν τις εταιρείες να μειώσουν, να αξιολογήσουν, να παρακολουθήσουν και να ελέγξουν τις περιβαλλοντικές τους επιπτώσεις σε εταιρικό επίπεδο.

Η εκβιομηχάνιση για την επίτευξη οικονομικής ανάπτυξης είχε ως αποτέλεσμα την παγκόσμια περιβαλλοντική υποβάθμιση. Ενώ οι επιπτώσεις της βιομηχανικής δραστηριότητας στο φυσικό περιβάλλον αποτελούν μείζονα ανησυχία στις ανεπτυγμένες χώρες, πολύ λιγότερα είναι γνωστά για αυτές τις επιπτώσεις στις αναπτυσσόμενες χώρες. Ο αναπτυσσόμενος κόσμος θεωρείται συχνά ότι έχει υψηλό ποσοστό βαριά ρυπογόνων δραστηριοτήτων στον βιομηχανικό του τομέα. Αυτό, σε συνδυασμό με έναν σημαντικό γεωργικό τομέα, που συμβάλλει στην αποψίλωση των δασών, στη διάβρωση του εδάφους και στην ερημοποίηση, έχει οδηγήσει σε ακραίες πιέσεις στο περιβάλλον και εξαθλιώνει τον πληθυσμό καταστρέφοντας τη βάση των φυσικών του πόρων. Αυτή η κρίση υποδηλώνει ότι οι υγιείς πολιτικές εκβιομηχάνισης είναι υψίστης σημασίας για την οικονομική ανάπτυξη των αναπτυσσόμενων χωρών και απαιτεί τη διαχείριση των φυσικών πόρων και την υιοθέτηση τεχνολογιών χαμηλών αποβλήτων ή περιβαλλοντικά καθαρών.

Οι βιομηχανικές διεργασίες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην υποβάθμιση του παγκόσμιου περιβάλλοντος. Στις βιομηχανικές χώρες, οι περιβαλλοντικές ρυθμίσεις και οι νέες τεχνολογίες μειώνουν τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις ανά μονάδα παραγωγής, αλλά οι βιομηχανικές δραστηριότητες και η αυξανόμενη ζήτηση εξακολουθούν να ασκούν πιέσεις στο περιβάλλον και στη βάση των φυσικών πόρων. Στις αναπτυσσόμενες χώρες εμφανίζεται διπλή περιβαλλοντική επίδραση: παλιά περιβαλλοντικά προβλήματα, όπως η αποψίλωση των δασών και η υποβάθμιση του εδάφους, παραμένουν σε μεγάλο βαθμό άλυτα. Ταυτόχρονα, αναδύονται νέα προβλήματα που συνδέονται με τη βιομηχανοποίηση, όπως η αύξηση εκπομπές αερίων

του θερμοκηπίου, ρύπανση του αέρα και των υδάτων, αυξανόμενοι όγκοι αποβλήτων, ερημοποίηση και χημική ρύπανση (Balashanmugam , Ramanathan, & Kumar, 2012).

Για να είναι βιώσιμη μακροπρόθεσμα, η βιομηχανική ανάπτυξη πρέπει να βασίζεται στην αειφόρο χρήση των φυσικών πόρων. Η ΕΕ προωθεί την παγκόσμια αποδοτικότητα των πόρων και την ορθή διαχείριση των αποβλήτων, μεταξύ άλλων, υποστηρίζοντας την εφαρμογή σχετικών πολυμερών περιβαλλοντικών συμφωνιών στις αναπτυσσόμενες χώρες. Στην αναπτυξιακή συνεργασία, η παροχή καλύτερης πρόσβασης σε βασικές υπηρεσίες όπως το νερό, η αποχέτευση και η ενέργεια, συμβάλλει για την επίτευξη βιώσιμης κατανάλωσης και παραγωγής. Το 2005, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ξεκίνησε μια μακροπρόθεσμη στρατηγική για την αειφόρο χρήση των φυσικών πόρων. Ο Στόχος είναι η αποσύνδεση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων που σχετίζονται με την εξόρυξη και τη χρήση φυσικών πόρων τόσο στην ΕΕ όσο και παγκοσμίως από την οικονομική ανάπτυξη. Σε κοινή προσπάθεια με την United Nations Environment Program (UNEP), η Επιτροπή θα συστήσει μια διεθνή επιστημονική ομάδα για την παροχή πληροφοριών σχετικά με τις βασικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις από την εξόρυξη και τη χρήση φυσικών πόρων από την άποψη του κύκλου ζωής και παροχή συμβουλών για πολιτικές και στρατηγικές για την επίτευξη αποσύνδεσης (Cote, Grant, Weller, Zhu, & Toews, 2006).

3.2. Περιβαλλοντική ευθύνη

Η περιβαλλοντική ευθύνη είναι το καθήκον που πρέπει να εκτελεί μια επιχείρηση με τρόπο ώστε να διατηρεί το περιβάλλον ασφαλές. Αρκετοί θεσμικοί μέτοχοι αξιολογούν την περιβαλλοντική ευθύνη της επιχείρησης πριν δαπανήσουν στο απόθεμά της. Η Εταιρική Περιβαλλοντική Υπευθυνότητα αφορά τα φιλικά προς το περιβάλλον χαρακτηριστικά της εταιρικής δημόσιας ευθύνης. Η εταιρική περιβαλλοντική ευθύνη ορίζεται συνήθως ως μια προσέγγιση στην οποία οι κυβερνήσεις μπορούν να συμπεριλάβουν περιβαλλοντικά θέματα στα καθήκοντά τους για την εξάλειψη των αποβλήτων και των απορρίψεων, την αύξηση της αποτελεσματικότητας και της απόδοσης των περιουσιακών τους στοιχείων και τη μείωση πρακτικών που επηρεάζουν σοβαρά τους φυσικούς πόρους της χώρας. Προχωρά σε όλη του την ουσία στην υπάρχουσα κατάσταση (υπερθέρμανση του

πλανήτη, κατεδάφιση βιοποικιλότητας κ.λπ.) και μετατρέπεται σε πυλώνα προόδου για ορισμένες διοικήσεις που εμπλέκονται. Η εταιρική περιβαλλοντική ευθύνη αναφέρεται στη ρύθμιση της χρήσης των φυσικών πόρων για τη μείωση των περιβαλλοντικών επιρροών και των οικονομικών επιβαρύνσεων. Οι τομείς συγκέντρωσης, μπορεί να είναι:

- Ενεργειακή αποτελεσματικότητα και επενδύσεις
- Έλεγχος απορριμμάτων
- Ταξίδια και ναυτιλία
- Βιώσιμη επίτευξη
- Οικολογικές εκδηλώσεις
- Συστήματα διαχείρισης (Schwartz & Carroll, 2003).

Επί του παρόντος, η διαχείριση των περιβαλλοντικών κινδύνων είναι απαραίτητη για την ηθική ανάπτυξη των κυβερνήσεων. Τους επιτρέπει να εκτελούν τις πράξεις τους σωστά για το περιβάλλον. Υπάρχουν αρκετοί παράγοντες που διευκρινίζουν γιατί οι επιχειρήσεις πρέπει να ενσωματώσουν τις περιβαλλοντικές ανησυχίες στην προγραμματισμένη απόφασή τους. Τα κίνητρα είναι ένας συνδυασμός ενθάρρυνσης και κινδύνων που απευθύνονται στις επιχειρήσεις για τη βελτίωση της ηθικής. Ένας από τους πιο αξιοσημείωτους και σημαντικούς παράγοντες των φόβων των φιλικών προς το περιβάλλον εταιρειών είναι οι κατευθυντήριες γραμμές και οι κυβερνητικές στρατηγικές. Τα κράτη επηρεάζονται συχνά από ΜΚΟ καθώς και από τη συμμετοχή των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών. Η χρηματοδότηση, οι λογαριασμοί και τα τέλη βοηθούν στην εφαρμογή αυτών των πολιτικών. Επιπλέον, στο υπόβαθρο της επανάστασης της πληροφορίας, οι εταιρικές πρακτικές έρχονται στο φως σε όλο τον κόσμο, οι οποίες δυσχεραίνουν την κατάσταση της εταιρείας. Έτσι, οι επιχειρήσεις κρίνονται πιο συχνά ως προς τη φιλική προς το περιβάλλον διαχείριση.

Οι πελάτες, οι επενδυτές, οι εργαζόμενοι και οι συνεργάτες χρειάζονται όλο και περισσότερο οι κυβερνήσεις να γίνουν πιο οικολογικά συνειδητοποιημένες και γενικά υπεύθυνες. Χρειάζονται επίσης περισσότερη σαφήνεια από τις επιχειρήσεις, πράγμα που σημαίνει ότι οι εταιρείες επωφελοούνται από την κοινωνική ευθύνη και την πράσινη διαχείριση. Πλεονεκτήματα της Εταιρικής Περιβαλλοντικής Υπευθυνότητας δύναται να είναι τα ακόλουθα:

- Η εικόνα της εταιρείας: η ανάπτυξη ως μια φιλική προς το περιβάλλον εταιρεία μπορεί να αυξήσει την κατάστασή της.
- Αξιοπιστία πελάτη: οι άνθρωποι προτιμούν εταιρείες με φόβους φιλικούς προς το περιβάλλον και έχουν περισσότερα κίνητρα να αγοράσουν από αυτές.
- Ποικιλομορφία: Προσωπικά απαιτητικοί πελάτες και ενήμεροι για θέματα διατήρησης, η απόκτηση μιας πράσινης κατάστασης μπορεί να βοηθήσει στη διάκριση (Schwartz & Carroll, 2003).

Ένας αυξανόμενος αριθμός επιχειρήσεων έχει αποκαλύψει ανταγωνιστικά οφέλη από επιτακτικές περιβαλλοντικές δημιουργικότητες σε διάφορους τομείς, όπως η αποφυγή της ρύπανσης, η ενεργειακή επάρκεια, ο βιολογικά προσανατολισμένος σχεδιασμός, η επίβλεψη της εφοδιαστικής αλυσίδας και η οικολογία των επιχειρήσεων.

3.3. Βιομηχανικές δραστηριότητες και προστασία του περιβάλλοντος

Οι βιομηχανίες και τα εργοστάσια εκπέμπουν διάφορους ρύπους στο περιβάλλον, συμπεριλαμβανομένου του εδάφους, του αέρα και των υδάτων. Υπολογίζεται ότι περίπου το 50% της συνολικής ρύπανσης είναι αποτέλεσμα βιομηχανικών και μεταποιητικών δραστηριοτήτων. Εμφανίζει μόνο πώς οι βιομηχανίες και τα εργοστάσια είναι υπεύθυνα για την εκτόξευση τοξικών και επικίνδυνων υλικών στο περιβάλλον. Οι ασθένειες, η απώλεια ζώων και η καταστροφή του οικοσυστήματος είναι μερικά από τα αποτελέσματα της ρύπανσης που χρειάζονται χρόνια για να εκδηλωθούν. Ακόμα κι έτσι, υπάρχει ένα ευρύ φάσμα επιπτώσεων βιομηχανικής ρύπανσης μαζί με τις σοβαρές συνέπειές τους.

Η εκβιομηχάνιση έφερε οικονομική ευημερία. Επιπλέον, είχε ως αποτέλεσμα περισσότερο πληθυσμό, αστικοποίηση, προφανή πίεση στα βασικά συστήματα υποστήριξης της ζωής, ενώ ωθούσε τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις πιο κοντά στα όρια ανοχής. Με την ραγδαία βιομηχανική ανάπτυξη και τη σχετικά χαμηλή μάζα γης, η περιβαλλοντική βιωσιμότητα γίνεται πλέον ένας σημαντικός αποφασιστικός παράγοντας στη διαδικασία βιομηχανικής ανάπτυξης. Συσσώρευση αποδεικτικών στοιχείων δείχνουν συνεχώς ότι η μετάβαση των υφιστάμενων βιομηχανιών σε

οικοβιομηχανικό δίκτυο μέσω της επιτυχούς εφαρμογής πράσινων προσεγγίσεων παρέχει μια βιώσιμη λύση για τη διατήρηση των φυσικών πόρων της περιοχής, ενώ ταυτόχρονα ενισχύει την περιφερειακή οικονομία σε βιώσιμη βάση (Spence, 2016).

Απαιτεί κατάλληλο σχεδιασμό και ολοκληρωμένο πλαίσιο σε αρμονία με το περιβάλλον, μετά από προσεκτική αξιολόγηση των προηγούμενων και των επικρατουσών συνθηκών. Η εμπειρική γνώση για την πληγείσα περιοχή βοηθά στην κατανόηση του τοπικού πλαισίου και στην ανάπτυξη περαιτέρω πορειών δράσης με βάση τις επίγειες πραγματικότητες. Από αιώνες, η βιομηχανική ανάπτυξη έχει αρχίσει να επηρεάζει το περιβάλλον με σοβαρά προβλήματα. Προκαλεί τεράστιο άγχος σε ολόκληρο το βιοδίκτυο και τα φυσικά συστατικά του συστήματος όπως το νερό, ο αέρας, το έδαφος, η βιοποικιλότητα, συμπεριλαμβανομένου του οικοσυστήματος. Συνειδητοποιώντας τη σοβαρότητα του προβλήματος, οι επιπτώσεις της εκβιομηχάνισης στο περιβάλλον πρέπει να αναλυθούν με μεγαλύτερη ένταση και αίσθηση. Τα βιομηχανικά απόβλητα περιέχουν πολυάριθμα απαραίτητα θρεπτικά συστατικά ή διαθέτουν ιδιότητες που μπορούν εύκολα να χρησιμοποιηθούν για σκοπούς προστιθέμενης αξίας με αξιόπαινα οφέλη για την κοινωνία και το περιβάλλον.

Η εφαρμογή πράσινων προσεγγίσεων που βασίζονται σε τεχνολογίες 6Rs (reduce, reuse, recycle, recovery, redesign, rethink, δηλαδή μείωση, επαναχρησιμοποίηση, ανακύκλωση, ανάκτηση, επανασχεδιασμός, επανεξέταση) και συστημάτων κλειστού βρόχου εντός του ολοκληρωμένου πλαισίου της βιομηχανικής οικολογίας παρέχει μια εξαιρετική ευκαιρία για τη διατήρηση των φυσικών πόρων της περιοχής ενώ ταυτόχρονα ενισχύει την περιφερειακή οικονομία σε βιώσιμη βάση. Απαιτεί έναν κατάλληλο στρατηγικό σχεδιασμό που να περιλαμβάνει τεχνικούς, οικολογικούς, κοινωνικοπολιτιστικούς και οικονομικούς παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν τη διαδικασία εκβιομηχάνισης (Spence, 2016).

3.4. Το πλαίσιο των βιομηχανικών δραστηριοτήτων

Η υποβάθμιση του περιβάλλοντος και η υπερθέρμανση του πλανήτη παρέμειναν σημαντικά θέματα τον τελευταίο καιρό καθώς συνεχίζουμε να βλέπουμε τον αντίκτυπο της ανθρώπινης δραστηριότητας στο οικοσύστημα. Τα πέντε πιο καυτά χρόνια που έχουν καταγραφεί έχουν συμβεί όλα τα τελευταία χρόνια και η πλαστική ρύπανση

παραμένει ένα σημαντικό πρόβλημα. Πολλά προγράμματα έχουν συγκεντρωθεί πρόσφατα για να βοηθήσουν στην προώθηση της αλλαγής και στη διάσωση του περιβάλλοντος, αλλά δεν έχουμε ακόμη αρχίσει να χαράσσουμε την επιφάνεια (Clayton, Muirhead, & Reichgelt, 2002).

Οι χειρότερες βιομηχανίες για το περιβάλλον και τη ρύπανση περιλαμβάνουν την ενέργεια, τη γεωργία, τη μόδα, τις μεταφορές, το λιανικό εμπόριο τροφίμων, τις κατασκευές, την τεχνολογία και τη δασοκομία. Ευθύνονται για το μεγαλύτερο μέρος της παγκόσμιας ρύπανσης που βλέπουμε σήμερα και επηρεάζουν αρνητικά τα οικοσυστήματα στα οποία εκτίθενται. Η ρύπανση αναφέρεται στη φυσική ή τεχνητή εισαγωγή υλικού (ή ενέργειας) που μπορεί να οδηγήσει σε αρνητική αλλαγή στο περιβάλλον και στη βιολογική δομή των έμβιων όντων στην περιοχή. Οι ουσίες που προκαλούν ρύπανση είναι γνωστές ως ρύποι. Μπορούν να επηρεάσουν την ισορροπία του οικοσυστήματος, ακόμη και στις μικρότερες ποσότητες.

Αρκετοί κλάδοι έχουν οδηγήσει στην κρίση της κλιματικής αλλαγής, παρά το γεγονός ότι οι ενδιαφερόμενοι γνωρίζουν τους υποκείμενους κινδύνους. Κοιτάζοντας πίσω τα τελευταία χρόνια, συμφωνούμε ότι η περιβαλλοντική ρύπανση βρίσκεται στο υψηλότερο επίπεδο όλων των εποχών. Πολλά από τα ζώα μας είναι υπό εξαφάνιση. Τελικά, αισθανθήκαμε ότι κινδυνεύουμε και εμείς, καθώς πολλά βιομηχανικά απόβλητα που δεν έχουν υποστεί σωστή επεξεργασία μολύνουν το νερό που πίνουμε και τον αέρα που αναπνέουμε. Δεν υπάρχει παγκόσμιο πρότυπο για την ταξινόμηση των ρυπογόνων βιομηχανιών, καθώς ορισμένες χώρες θέλουν οι κυβερνήσεις να υιοθετούν μεθόδους που φροντίζουν τα οικονομικά και πολιτικά τους συμφέροντα (Cote, Grant, Weller, Zhu, & Toews, 2006).

Η ρύπανση των εργοστασίων είναι μία από τις κύριες πηγές ατμοσφαιρικής ρύπανσης που πρέπει να αντιμετωπίσουμε το συντομότερο δυνατό, για να αποτρέψουμε περαιτέρω περιβαλλοντικές ζημιές. Οι βιομηχανίες ευθύνονται για τα δύο τέταρτα των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Ο όγκος των τοξικών αερίων που απελευθερώνουν τα εργοστάσια στο περιβάλλον αυξάνει την περιβαλλοντική ζημιά. Τα βιομηχανικά εργοστάσια εκλύουν τοξικά αέρια στην ατμόσφαιρα και συμβάλλουν στην ατμοσφαιρική ρύπανση, τα τοξικά απόβλητα και τη ρύπανση του νερού. Η ρύπανση μπορεί να μειωθεί με τη λήψη μέτρων όπως η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Δεδομένου ότι τα εργοστάσια εξακολουθούν να μολύνουν τον αέρα μας καθημερινά, πρέπει να λάβουμε μέτρα στην καθημερινή μας ζωή για να μειώσουμε τα αποτυπώματα άνθρακα (Cote, Grant, Weller, Zhu, & Toews, 2006).

Εικόνα 1: Ρύπανση του περιβάλλοντος, από βιομηχανική δραστηριότητα.

Πηγή: <https://ecojungle.net/post/the-most-polluting-industries-in-2021/>

Κεφάλαιο 4: Η εταιρική κοινωνική ευθύνη (ΕΚΕ)

Η εταιρική κοινωνική ευθύνη είναι ένα αυτορυθμιζόμενο επιχειρηματικό μοντέλο που βοηθά μια εταιρεία να είναι κοινωνικά υπεύθυνη απέναντι στον εαυτό της, στους μετόχους της και στο κοινό. Με την άσκηση της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης, που ονομάζεται επίσης εταιρική ιθαγένεια, οι εταιρείες μπορούν να έχουν επίγνωση του είδους του αντίκτυπου που έχουν σε όλες τις πτυχές της κοινωνίας, συμπεριλαμβανομένων των οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών (Babalola, 2012).

Η συμμετοχή στην ΕΚΕ σημαίνει ότι, στη συνήθη πορεία των εργασιών, μια εταιρεία λειτουργεί με τρόπους που ενισχύουν την κοινωνία και το περιβάλλον αντί να συμβάλλει αρνητικά σε αυτά. Η εταιρική κοινωνική ευθύνη είναι μια ευρεία έννοια που μπορεί να λάβει πολλές μορφές ανάλογα με την εταιρεία και τον κλάδο. Μέσω προγραμμάτων ΕΚΕ, φιλανθρωπίας και εθελοντικών προσπαθειών, οι επιχειρήσεις μπορούν να ωφελήσουν την κοινωνία ενώ παράλληλα ενισχύουν τα brand τους. Όσο σημαντική είναι η ΕΚΕ για την κοινότητα, είναι εξίσου πολύτιμη για μια εταιρεία. Οι δραστηριότητες ΕΚΕ μπορούν να βοηθήσουν στη σφυρηλάτηση ενός ισχυρότερου δεσμού μεταξύ εργαζομένων και εταιρειών, να τονώσουν το ηθικό και να βοηθήσουν τόσο τους εργαζόμενους όσο και τους εργοδότες να αισθάνονται πιο συνδεδεμένοι με τον κόσμο γύρω τους. Για να είναι μια εταιρεία κοινωνικά υπεύθυνη, πρέπει πρώτα να είναι υπόλογη στον εαυτό της και στους μετόχους της. Οι εταιρείες που υιοθετούν προγράμματα ΕΚΕ έχουν συχνά αναπτύξει τις δραστηριότητές τους σε σημείο που μπορούν να προσφέρουν στην κοινωνία. Έτσι, η ΕΚΕ είναι συνήθως μια στρατηγική που εφαρμόζεται από μεγάλες εταιρείες. Σε τελική ανάλυση, όσο πιο ορατή και επιτυχημένη είναι μια εταιρεία, τόσο μεγαλύτερη ευθύνη έχει να θέσει πρότυπα ηθικής συμπεριφοράς για τους ομολόγους της, τον ανταγωνισμό και τη βιομηχανία (Metaxas & Tsavaridou, 2012).

Ο όρος εταιρική κοινωνική ευθύνη αναφέρεται σε πρακτικές και πολιτικές που εφαρμόζονται από εταιρείες που έχουν σκοπό να έχουν θετική επιρροή στον κόσμο. Η βασική ιδέα πίσω από την ΕΚΕ είναι οι εταιρείες να επιδιώκουν άλλους φιλοκοινωνικούς στόχους, εκτός από τη μεγιστοποίηση των κερδών. Παραδείγματα κοινών στόχων ΕΚΕ περιλαμβάνουν την ελαχιστοποίηση των περιβαλλοντικών

εξωτερικών επιπτώσεων, την προώθηση του εθελοντισμού μεταξύ των εργαζομένων της εταιρείας και τη δωρεά για φιλανθρωπικούς σκοπούς. Πολλές εταιρείες θεωρούν την ΕΚΕ ως αναπόσπαστο μέρος της εικόνας της επωνυμίας τους, πιστεύοντας ότι οι πελάτες θα είναι πιο πιθανό να συναλλάσσονται με μάρκες που θεωρούν ότι είναι πιο ηθικές. Υπό αυτή την έννοια, οι δραστηριότητες ΕΚΕ μπορούν να αποτελέσουν σημαντικό στοιχείο των εταιρικών δημοσίων σχέσεων. Ταυτόχρονα, ορισμένοι ιδρυτές εταιρειών έχουν επίσης κίνητρα να συμμετάσχουν στην ΕΚΕ λόγω των πεποιθήσεών τους (Αλεξίου, 2008).

Η κίνηση προς την ΕΚΕ είχε αντίκτυπο σε πολλούς τομείς. Για παράδειγμα, πολλές εταιρείες έχουν λάβει μέτρα για τη βελτίωση της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας των δραστηριοτήτων τους, μέσω μέτρων όπως η εγκατάσταση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας ή η αγορά αντισταθμίσεων άνθρακα. Στη διαχείριση των αλυσίδων εφοδιασμού, έχουν γίνει επίσης προσπάθειες για την εξάλειψη της εξάρτησης από ανήθικες πρακτικές εργασίας, όπως η παιδική εργασία και η δουλεία. Αν και τα προγράμματα ΕΚΕ ήταν γενικά πιο κοινά μεταξύ μεγάλων εταιρειών, οι μικρές επιχειρήσεις συμμετέχουν επίσης στην ΕΚΕ μέσω προγραμμάτων μικρότερης κλίμακας, όπως η δωρεά σε τοπικές φιλανθρωπικές οργανώσεις και η χορηγία τοπικών εκδηλώσεων (Burke & Logsdon, 1996).

4.1. Ιστορική αναδρομή

Για τον (Chaffee, 2017), η προέλευση της κοινωνικής συνιστώσας στην εταιρική συμπεριφορά μπορεί να αναχθεί στους αρχαίους Ρωμαϊκούς Νόμους και μπορεί να φανεί σε οντότητες όπως άσυλα, σπίτια για φτωχούς και ηλικιωμένους, νοσοκομεία και ορφανοτροφεία. Αυτή η έννοια των εταιρειών ως κοινωνικών επιχειρήσεων συνεχίστηκε με το αγγλικό δίκαιο κατά τον Μεσαίωνα σε ακαδημαϊκά, δημοτικά και θρησκευτικά ιδρύματα. Αργότερα, επεκτάθηκε στον δέκατο έκτο και τον δέκατο έβδομο αιώνα με την επιρροή του αγγλικού στέμματος, το οποίο έβλεπε τις εταιρείες ως μέσο κοινωνικής ανάπτυξης (Chaffee, 2017). Στους επόμενους αιώνες, με την επέκταση της Αγγλικής Αυτοκρατορίας και την κατάκτηση νέων εδαφών, το Αγγλικό Στέμμα εξήγαγε το εταιρικό του δίκαιο στις αμερικανικές αποικίες του, όπου οι εταιρείες διαδραμάτισαν κοινωνική λειτουργία σε κάποιο βαθμό (Chaffee, 2017).

Για δεκαετίες, οι εταιρείες χρησιμοποιούν την εταιρική κοινωνική ευθύνη για να προσφέρουν στην κοινωνία ενισχύοντας παράλληλα τη φήμη της επωνυμίας. Αυτή η έννοια διαχείρισης όπως τη γνωρίζουμε σήμερα είναι κυρίως προϊόν του εικοστού αιώνα, που διαμορφώθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1950. Ενώ υπήρξε μια πρόσφατη άνοδος στη δημοτικότητα της ΕΚΕ, τα στοιχεία της ανησυχίας των επιχειρήσεων για την κοινωνία μπορούν να αναχθούν σε πρακτικές που προέρχονται από τη Βιομηχανική Επανάσταση. Στα μέσα έως τα τέλη του 1800, υπήρχε αυξανόμενη ανησυχία για την ευημερία και την παραγωγικότητα των εργαζομένων μεταξύ των βιομηχάνων.

Οι αυξανόμενες επικρίσεις για το αναδυόμενο εργοστασιακό σύστημα, τις συνθήκες εργασίας και την απασχόληση γυναικών και παιδιών ήρθαν στο φως, ειδικά στις Ηνωμένες Πολιτείες. Η συναίνεση μεταξύ των μεταρρυθμιστών ήταν ότι οι τρέχουσες πρακτικές απασχόλησης συνέβαλαν σε κοινωνικά προβλήματα, συμπεριλαμβανομένης της φτώχειας και της εργασιακής αναταραχής. Ωστόσο, τα κινήματα βιομηχανικής βελτίωσης και ευημερίας εκείνη την εποχή θεωρούνταν συνδυασμός ανθρωπισμού και επιχειρηματικής οξυδέρκειας. Αν και υπεύθυνες εταιρείες υπήρχαν ήδη για περισσότερο από έναν αιώνα πριν, ο όρος Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη επινοήθηκε επίσημα το 1953 από τον Αμερικανό οικονομολόγο Howard Bowen στη δημοσίευσή του *Social Responsibilities of the Businessman*. Ως εκ τούτου, ο Bowen αναφέρεται συχνά ως ο πατέρας της ΕΚΕ.

Ωστόσο, μόλις τη δεκαετία του 1970 η ΕΚΕ άρχισε πραγματικά να πετάει στις Ηνωμένες Πολιτείες. Το 1971, η έννοια του «κοινωνικού συμβολαίου» μεταξύ επιχειρήσεων και κοινωνίας εισήχθη από την Επιτροπή Οικονομικής Ανάπτυξης. Αυτή η σύμβαση προώθησε την ιδέα ότι οι εταιρείες λειτουργούν και υπάρχουν λόγω δημόσιας συναίνεσης και, ως εκ τούτου, υπάρχει υποχρέωση συνεισφοράς στις ανάγκες της κοινωνίας.

Η δεκαετία του 1990 σηματοδότησε την αρχή της ευρείας αποδοχής της ΕΚΕ. Το 1991, η καθηγήτρια του Πανεπιστημίου του Πίτσμπουργκ Donna J. Wood δημοσίευσε το *Corporate Social Performance Revisited*, το οποίο επεκτάθηκε και βελτίωσε τα πρώιμα μοντέλα ΕΚΕ παρέχοντας ένα πλαίσιο για την αξιολόγηση των επιπτώσεων και των αποτελεσμάτων των προγραμμάτων ΕΚΕ. Την ίδια χρονιά, ο συγγραφέας διαχείρισης επιχειρήσεων και καθηγητής στο Πανεπιστήμιο της Τζόρτζια Archie B. Carroll δημοσίευσε το άρθρο του *The Pyramid of Corporate Social Responsibility*. Στην εργασία του, ο Carroll επεκτάθηκε σε τομείς που πίστευε ότι ήταν

ζωτικής σημασίας κατά την εφαρμογή της ΕΚΕ σε έναν οργανισμό. Στις αρχές της δεκαετίας του 2000, η ΕΚΕ είχε γίνει μια ουσιαστική στρατηγική για πολλούς οργανισμούς, με εταιρείες πολλών εκατομμυρίων δολαρίων, όπως η Wells Fargo, η Coca-Cola, η Walt Disney και η Pfizer να ενσωματώνουν αυτή την ιδέα στις επιχειρηματικές τους διαδικασίες (Chuang & Huang, 2016).

4.2. Εννοιολογικές προσεγγίσεις για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη

Οι εξελίξεις, συμπεριλαμβανομένων εκείνων στις οποίες οι κυβερνήσεις προωθούν τόσο την ανάπτυξη μέσω της επιχειρηματικότητας όσο και την επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης δημιουργώντας εργαλεία με παγκόσμιο αντίκτυπο για τον συμβιβασμό των επιχειρηματικών συμφερόντων με τις απαιτήσεις των κοινοτήτων, ήταν ξεκάθαρες όσον αφορά τη δημιουργία θέσεων εργασίας και πλούτου. Ωστόσο, η αντικατάσταση των βραχυπρόθεσμων οραμάτων έχει καταστεί καθοριστική για την επιχειρηματική επιτυχία σε ολόκληρο τον κλάδο (Crane, 2008).

Ο Επιχειρηματικός Προσανατολισμός και η Χρηματοοικονομική Απόδοση είναι μια βασική πηγή αναφοράς που διερευνά την εταιρική κοινωνική ευθύνη μέσα από το πρίσμα της επιχειρηματικότητας και της απόδοσης της εταιρείας σε μια προσπάθεια να αλλάξει η προσέγγιση προς τη μακροπρόθεσμη ανάπτυξη. Ενώ επισημαίνονται θέματα όπως η διαχείριση κινδύνων, η θεωρία διαχείρισης και η δυαδικότητα του CEO. Οι δραστηριότητες ΕΚΕ μιας επιχείρησης πρόκειται να αυξηθούν για την διατήρηση της ανησυχίας στην κοινωνία. Η εταιρική κοινωνική ευθύνη μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως στρατηγική. Μια εταιρεία μπορεί να χρησιμοποιήσει την ΕΚΕ ως στρατηγική για τη δημιουργία εικόνας της επωνυμίας και την αύξηση του περιγράμματός της στη συνείδηση των αγοραστών. Οι επιχειρηματικές περιβαλλοντικές πολιτικές περιλαμβάνονται επίσης ως μέρος της δραστηριότητας ΕΚΕ. Η ΕΚΕ βοηθά επίσης για την ενίσχυση της καλής σχέσης με τους πελάτες. Η ΕΚΕ συμβάλλει στην παροχή πολυάριθμων οφελών στον οργανισμό. Η σημασία της ΕΚΕ αναφέρεται παρακάτω: (Shah & Bhaskar, 2010)

- 1) Βελτιώνει τη δημόσια εικόνα: Η δημόσια εικόνα μιας εταιρείας μπορεί να βελτιωθεί με εξαιρετικά προγράμματα εταιρικής κοινωνικής ευθύνης. Η ΕΚΕ επιτρέπει στην εταιρεία να έχει καλές σχέσεις με τους πελάτες. Οι εταιρείες μπορούν να ανακτήσουν τη δημόσια εικόνα τους από θυγατρικές μη κερδοσκοπικές οργανώσεις μέσω οικονομικών ενισχύσεων, βοήθειας σε είδος σε αγαθά και ανέσεις και ισχυρές επιχειρήσεις.
- 2) Προσελκύει και διατηρεί επενδυτές: Μια εταιρεία και η κοινωνία είναι αλληλένδετες, επομένως μια εταιρεία είναι πλήρως υπεύθυνη για την κοινωνία. Η ΕΚΕ βοηθά την εταιρεία να προσελκύσει επενδυτές και να διατηρήσει τους υπάρχοντες. Οι επενδυτές θα έχουν επίσης ισχυρό αίσθημα εταιρικής ευθύνης.
- 3) Θετικό περιβάλλον εργασίας: Όταν οι εταιρείες επιδεικνύουν ανθρωπιστική συμπεριφορά, έχουν περισσότερες προοπτικές να προσφέρουν στους εργαζόμενους έναν αισιόδοξο χώρο εργασίας. Στη συνέχεια, οι εργαζόμενοι αισθάνονται ότι συμμετέχουν. Οι εταιρείες μπορούν να δημιουργήσουν θετικό περιβάλλον λαμβάνοντας φροντίδα για τις ζωές των ανθρώπων έξω από τα τείχη της επιχείρησής τους.
- 4) Αυξάνει τη δημιουργικότητα: Η δημιουργικότητα των εργαζομένων μπορεί να αυξηθεί με την εταιρική κοινωνική ευθύνη. Ενσωματώνοντας ευρέως φάσματος φιλανθρωπικές ατζέντες, οι επιχειρήσεις μπορούν να βοηθήσουν τους εργαζομένους να γίνουν πιο εργατικοί και καλλιτεχνικοί (Crane, 2008).

4.3. Η πυραμίδα του Carroll

Ο τετραμερής ορισμός της ΕΚΕ δημοσιεύθηκε αρχικά το 1979. Το 1991, ο Carroll εξήγαγε τον ορισμό των τεσσάρων μερών και τον αναδιατύπωσε με τη μορφή πυραμίδας ΕΚΕ. Ο σκοπός της πυραμίδας ήταν να ξεχωρίσει την οριστική πτυχή της ΕΚΕ και να απεικονίσει τη φύση του δομικού στοιχείου του πλαισίου των τεσσάρων μερών. Η πυραμίδα επιλέχθηκε ως γεωμετρικό σχέδιο επειδή είναι απλή, διαισθητική και κατασκευασμένη για να αντέχει στη δοκιμασία του χρόνου. Κατά συνέπεια, η οικονομική ευθύνη τέθηκε ως βάση της πυραμίδας γιατί αποτελεί θεμελιώδη απαίτηση στις επιχειρήσεις. Ακριβώς όπως τα θεμέλια ενός κτιρίου πρέπει να είναι ισχυρά για να υποστηρίξουν ολόκληρο το οικοδόμημα, η σταθερή κερδοφορία πρέπει να είναι ισχυρή

για να υποστηρίξει τις άλλες προσδοκίες της κοινωνίας από τις επιχειρήσεις (Carroll, 1991).

Με βάση το τετραμερές πλαίσιο ή τον ορισμό της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης, ο Carroll δημιούργησε μια γραφική απεικόνιση της ΕΚΕ με τη μορφή πυραμίδας. Ο εμπειρογνώμονας ΕΚΕ, Δρ. Wayne Visser, είπε ότι «η πυραμίδα ΕΚΕ του Carroll είναι ίσως το πιο γνωστό μοντέλο ΕΚΕ...» (Visser, 2006).

Οι τέσσερις κατηγορίες ή τομείς της ΕΚΕ του Carroll, πάνω στους οποίους ιδρύθηκε η πυραμίδα, έχουν χρησιμοποιηθεί από πολλούς διαφορετικούς θεωρητικούς (Swanson 1995; Wartick and Cochran 1985; Wood 1991 και άλλοι) και εμπειρικούς ερευνητές (Aupperle 1984; Aupperle et al. 1985· Burton and Hegarty 1999· Clarkson 1995· Smith et al. 2001, και πολλοί άλλοι). Σύμφωνα με τους Wood and Jones, οι τέσσερις τομείς του Carroll «έχουν απολαύσει μεγάλη δημοτικότητα μεταξύ των μελετητών SIM (Social Issues in Management) (Wood and Jones 1996). Ο Lee είπε ότι το άρθρο στο οποίο δημοσιεύτηκε το τετραμερές μοντέλο της ΕΚΕ έχει γίνει «ένα από τα πιο ευρέως αναφερόμενα άρθρα στον τομέα των επιχειρήσεων και της κοινωνίας» (Min-Dong Paul Lee, 2008). Έτσι, είναι εύκολο να καταλάβουμε γιατί μια εκ νέου επίσκεψη της πυραμίδας με βάση τον ορισμό των τεσσάρων κατηγοριών μπορεί να έχει κάποιο νόημα και να είναι χρήσιμη.

Ο τετραμερής ορισμός της ΕΚΕ του Carroll δηλώθηκε αρχικά ως εξής: «Η εταιρική κοινωνική ευθύνη περιλαμβάνει τις οικονομικές, νομικές, ηθικές και διακριτικές (φιλανθρωπικές) προσδοκίες που έχει η κοινωνία από τους οργανισμούς σε μια δεδομένη χρονική στιγμή» (Carroll, 1991). Αυτό το σύνολο τεσσάρων αρμοδιοτήτων δημιουργεί ένα θεμέλιο ή μια υποδομή που βοηθά να οριοθετηθεί με κάποια λεπτομέρεια και να πλαισιωθεί ή να χαρακτηριστεί η φύση των ευθυνών των επιχειρήσεων έναντι της κοινωνίας στην οποία ανήκει. Στην πρώτη ερευνητική μελέτη με χρήση των τεσσάρων κατηγοριών, διαπιστώθηκε ότι η εγκυρότητα περιεχομένου του κατασκευάσματος και το όργανο που το αξιολόγησε ήταν έγκυρα (Aupperle et al. 1985). Ακολουθεί μια σύντομη ανασκόπηση καθεμιάς από τις τέσσερις κατηγορίες ΕΚΕ (Visser, 2006).

Οικονομικές ευθύνες. Ως θεμελιώδης προϋπόθεση ή απαίτηση ύπαρξης, οι επιχειρήσεις έχουν οικονομική ευθύνη απέναντι στην κοινωνία που τους επέτρεψε να δημιουργηθούν και να διατηρηθούν. Στην αρχή, μπορεί να φαίνεται ασυνήθιστο να σκεφτόμαστε μια οικονομική προσδοκία ως κοινωνική ευθύνη, αλλά αυτό είναι που η κοινωνία αναμένει, πράγματι απαιτεί, οι επιχειρηματικές οργανώσεις να μπορούν να

συντηρηθούν και ο μόνος τρόπος για να είναι δυνατός είναι να είναι κερδοφόροι και ικανοί να δίνουν κίνητρα στους ιδιοκτήτες ή τους μετόχους να επενδύσουν και να έχουν αρκετούς πόρους για να συνεχίσουν να λειτουργούν. Στην αρχή της, η κοινωνία βλέπει τις επιχειρηματικές οργανώσεις ως θεσμούς που θα παράγουν και θα πωλούν τα αγαθά και τις υπηρεσίες που χρειάζεται και επιθυμεί. Ως κίνητρο, η κοινωνία επιτρέπει στις επιχειρήσεις να αποκομίσουν κέρδη. Οι επιχειρήσεις δημιουργούν κέρδη όταν προσθέτουν αξία και ωφελούν όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη της επιχείρησης.

Νομικές ευθύνες. Η κοινωνία όχι μόνο έχει επιβάλει κυρώσεις στις επιχειρήσεις ως οικονομικές οντότητες, αλλά έχει επίσης θεσπίσει τους ελάχιστους βασικούς κανόνες βάσει των οποίων αναμένεται να λειτουργούν οι επιχειρήσεις. Αυτοί οι βασικοί κανόνες περιλαμβάνουν νόμους και κανονισμούς και ουσιαστικά αντικατοπτρίζουν την άποψη της κοινωνίας για την «κωδικοποιημένη ηθική», καθώς διατυπώνουν θεμελιώδεις έννοιες των θεμιτών επιχειρηματικών πρακτικών, όπως καθορίζονται από νομοθέτες σε ομοσπονδιακό, πολιτειακό και τοπικό επίπεδο. Οι επιχειρήσεις αναμένεται και απαιτείται να συμμορφώνονται με αυτούς τους νόμους και κανονισμούς ως προϋπόθεση λειτουργίας.

Ηθικές ευθύνες. Οι κανονιστικές προσδοκίες των περισσότερων κοινωνιών υποστηρίζουν ότι οι νόμοι είναι ουσιαστικοί αλλά όχι επαρκείς. Εκτός από αυτό που απαιτείται από τους νόμους και τους κανονισμούς, η κοινωνία αναμένει από τις επιχειρήσεις να λειτουργούν και να διεξάγουν τις υποθέσεις τους με ηθικό τρόπο. Η ανάληψη ηθικών ευθυνών συνεπάγεται ότι οι οργανισμοί θα υιοθετήσουν εκείνες τις δραστηριότητες, τους κανόνες, τα πρότυπα και τις πρακτικές που, παρόλο που δεν έχουν κωδικοποιηθεί σε νόμο, αναμένονται ωστόσο. Μέρος της ηθικής προσδοκίας είναι ότι οι επιχειρήσεις θα ανταποκρίνονται στο «πνεύμα» του νόμου, όχι μόνο στο γράμμα του νόμου. Μια άλλη πτυχή της ηθικής προσδοκίας είναι ότι οι επιχειρήσεις θα διεξάγουν τις υποθέσεις τους με δίκαιο και αντικειμενικό τρόπο ακόμη και σε εκείνες τις περιπτώσεις όπου οι νόμοι δεν παρέχουν καθοδήγηση ή δεν υπαγορεύουν τρόπους δράσης.

Φιλανθρωπικές ευθύνες. Η εταιρική φιλανθρωπία περιλαμβάνει όλες τις μορφές επιχειρηματικής προσφοράς. Η εταιρική φιλανθρωπία περιλαμβάνει τις εθελοντικές ή διακριτικές δραστηριότητες της επιχείρησης. Η φιλανθρωπία ή η προσφορά επιχειρήσεων μπορεί να μην είναι ευθύνη με την κυριολεκτική έννοια, αλλά συνήθως αναμένεται από τις επιχειρήσεις σήμερα και αποτελεί μέρος των καθημερινών προσδοκιών του κοινού. Ασφαλώς, η ποσότητα και η φύση αυτών των δραστηριοτήτων

είναι εθελοντική ή διακριτική. Καθοδηγούνται από την επιθυμία των επιχειρήσεων να συμμετάσχουν σε κοινωνικές δραστηριότητες που δεν είναι υποχρεωτικές, δεν απαιτούνται από το νόμο και γενικά δεν αναμένονται από τις επιχειρήσεις με ηθική έννοια. Τούτου λεχθέντος, ορισμένες επιχειρήσεις δίνουν εν μέρει από ηθικό κίνητρο. Δηλαδή θέλουν να κάνουν αυτό που είναι σωστό για την κοινωνία. Το κοινό έχει την αίσθηση ότι οι επιχειρήσεις θα «ανταποδώσουν» και αυτό αποτελεί την πτυχή της «προσδοκίας» της ευθύνης (Visser, 2006).

4.4. Οργάνωση και διαστάσεις της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης

Σύμφωνα με τους Ahrne και Brunsson (2011), η οργάνωση μπορεί να γίνει κατανοητή ως ένας τύπος αποφασισμένης κοινωνικής τάξης στην οποία υπάρχουν ένα ή περισσότερα από τα ακόλουθα στοιχεία: ιδιότητα μέλους, ιεραρχία, κανόνες, παρακολούθηση και κυρώσεις. Η ανάλυσή μας για την οργάνωση για την ΕΚΕ βασίζεται σε μια συζήτηση αυτών των πέντε οργανωτικών στοιχείων. Παραδοσιακά, οι μελετητές έχουν επικεντρωθεί στην οργάνωση που συμβαίνει εντός των ορίων των επίσημων οργανισμών (Etzioni 1964· March and Simon 1958· Mintzberg 1979· Weick 1979). Οι επίσημοι οργανισμοί διαθέτουν και τα πέντε στοιχεία και επομένως μπορούν να χαρακτηριστούν ως ολοκληρωμένοι οργανισμοί. Για παράδειγμα, οι επίσημοι οργανισμοί αποφασίζουν για το ποιος μπορεί και ποιος δεν μπορεί να ενταχθεί στον οργανισμό (π.χ. ως υπάλληλος) και έτσι αποτελούν το μέλος τους. Αναθέτουν επίσης την εξουσία λήψης αποφάσεων σε ορισμένα άτομα ή ομάδες ατόμων και ως εκ τούτου περιλαμβάνουν κάποια μορφή ιεραρχίας (Child 2005). Οι επίσημοι οργανισμοί συντονίζουν επίσης τις δραστηριότητές τους εκδίδοντας κανόνες που αναμένεται να ακολουθήσουν τα μέλη και να δημιουργήσουν επίσημους ή άτυπους μηχανισμούς παρακολούθησης για να διασφαλίσουν τη συμμόρφωση με τους κανόνες (Wood, 1991).

Τέλος, οι επίσημοι οργανισμοί περιέχουν θετικούς και αρνητικούς μηχανισμούς επιβολής κυρώσεων, οι οποίοι και οι δύο αντικατοπτρίζουν έναν πρόσθετο τρόπο επιβολής των σχετικών κανόνων. Φυσικά, ο βαθμός στον οποίο αυτά τα πέντε στοιχεία αναπτύσσονται σε οποιονδήποτε επίσημο οργανισμό και η συνολική τους ισορροπία σε αυτόν, παραμένουν εμπειρικά ερωτήματα. Η ΕΚΕ έχει περιγραφεί ως μια «ουσιαστικά

αμφισβητούμενη» έννοια που σημαίνει ότι ακόμη και οι υποστηρικτές της μπορεί να διαφωνούν ως προς το εύρος και την εφαρμογή της (Gond and Moon 2011). Όπως έχουν αποκαλύψει διάφορες έρευνες του πεδίου, υπήρξαν πολυάριθμοι διαφορετικοί θεωρητικοί προσανατολισμοί για την ΕΚΕ, όπως οι εργαλειακές, οι πολιτικές, οι ενοποιητικές (ή οι ενδιαφερόμενοι) και οι ηθικές προσεγγίσεις (Wood, 1991).

Υπήρξαν επίσης αρκετές διαφωνίες ως προς την κατανόηση της ΕΚΕ, ιδιαίτερα όσον αφορά τη σχέση της με την κερδοφορία, με το νόμο και με την κυβερνητική πολιτική. Στο πλαίσιο του ενδιαφέροντός μας για την οργάνωση της ΕΚΕ, η πιο σημαντική δυναμική μπορεί να συνοψιστεί ως μια μετατόπιση από την ΕΚΕ που είναι κυρίως μια πιο «εταιρική εστίαση» σε μια πιο «εταιρική» έννοια (Moon 2014). Πριν από πενήντα χρόνια, η ΕΚΕ θα είχε θεωρηθεί από πολλούς ως ουσιαστικά ένα ζήτημα εταιρικής διακριτικής ευχέρειας που απομακρύνεται από τις απαιτήσεις του νόμου ή της δημόσιας τάξης (Min-Dong Paul Lee, 2008).

Η εταιρεία αποφάσισε πώς θα θεσπιζόταν η ευθύνη της και ότι ήταν υπεύθυνη για την εφαρμογή τέτοιων αποφάσεων. Ως εκ τούτου, η οργάνωση της ΕΚΕ διεξήχθη σχεδόν εξ ολοκλήρου μέσω της πλήρους οργάνωσης, δηλαδή της εταιρείας. Αυτό δεν σημαίνει ότι άλλοι παράγοντες δεν συμμετείχαν εντελώς στην ΕΚΕ. Κοινοτικοί φορείς και φιλανθρωπικά ιδρύματα που ήταν αποδέκτες ΕΚΕ, η οποία ήταν κυρίως με τη μορφή φιλανθρωπίας, θα έπαιζαν κάποιο ρόλο στην οργάνωσή της. Αλλά σε σχέση με την επακόλουθη αλλαγή στην ΕΚΕ, η οργάνωση της ΕΚΕ ήταν «επικεντρωμένη στην επιχείρηση». Αντίθετα, η ΕΚΕ θεωρείται πλέον καλύτερα ως ένα φαινόμενο «εταιρικού προσανατολισμού» στο οποίο η εστίαση είναι στην ευθύνη στη σφαίρα της εταιρείας, συμπεριλαμβανομένης της αλυσίδας εφοδιασμού της, για τις δικές της πρακτικές (π.χ. απασχόληση, χρήση πόρων). και για την κατανάλωση και διάθεση των προϊόντων και των υπηρεσιών της.

Αυτή η διεύρυνση της έννοιας της ΕΚΕ από αυτήν που ορίζει η ίδια η εταιρεία (δηλαδή, συνήθως φιλανθρωπικά αποτελέσματα) έχει συνδεθεί με το ενδιαφέρον για την ευθύνη στον τομέα της εταιρείας μεταξύ ενός πολύ ευρύτερου συνόλου παραγόντων, συμπεριλαμβανομένων των κυβερνήσεων, των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, των επαγγελματιών. και ευρύτερες επιχειρήσεις. Αυτοί οι παράγοντες τείνουν να οργανώνουν το ενδιαφέρον τους για την ΕΚΕ σύμφωνα με αυτό που οι Ahme και Brunsson (2011) θα αποκαλούσαν μερική οργάνωση, που κυμαίνονται από τον καθορισμό κανόνων ιδιότητας μέλους για συνεργασίες έως την παρακολούθηση και την επιβολή κυρώσεων στην ανεύθυνη συμπεριφορά της εταιρείας.

Η σημερινή ΕΚΕ εξακολουθεί να περιέχει στοιχεία πλήρους οργάνωσης. Μετά από όλα, οι εταιρείες θεωρούνται υπεύθυνες για ενέργειες στο όνομά τους και αναλαμβάνουν «ρητά» την ευθύνη για αυτές (Min-Dong Paul Lee, 2008).

Κεφάλαιο 5: Επισκόπηση Ερευνών

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται εμπειρικές έρευνες σχετικά με τη θεματολογία της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Αρχικά, αναφέρονται αναλύσεις από το κύκλο ζωής ορισμένων προϊόντων και στη συνέχεια, μελέτες εφαρμογής περιβαλλοντικής λογιστικής και πολιτικής. Καθώς και παρατηρήσεις συσχέτισης περιβαλλοντικής και οικονομικής επίδοσης. Τέλος, παρουσιάζονται έρευνες με την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη (ΕΚΕ) στις επιχειρήσεις .

5.1 Ο κύκλος ζωής προϊόντων στην πράξη

Οι Aranda A. , Zabalza I. και Scarpellini S. ανέπτυξαν έρευνα στο τομέα του οίνου με στόχο να επιτευχθεί η λογική χρήση της ενέργειας και η κατανάλωση υλικών, κατά την παραγωγική διαδικασία κρασιού στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις της Ισπανίας αναλύοντας το κύκλο ζωής των εμφιαλωμένων κρασιών. Ως δεδομένο έρευνας ορίσαν ένα εμφιαλωμένο μπουκάλι κρασιού 750mL. Η ανάλυση έγινε από το στάδιο της φύτευσης μέχρι την ανακύκλωση των μπουκαλιών. Η ανακύκλωση των μπουκαλιών φτάνει σε ποσοστό 33%. Τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας δείχνουν πως το στάδιο των οινοποιητικών διεργασιών έχουν τις μικρότερες περιβαλλοντικές επιπτώσεις, σε αντίθεση με το στάδιο της μεταφοράς και της διανομής στον καταναλωτή που αποτελούν το πιο κρίσιμο, όπου αφορά το 40,3% των επιπτώσεων (Aranda, Zabalza, & Scarpellini, 2005).

Οι Cordella et al., (2007) διερεύνησαν τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις κατά τον κύκλο ζωής μιας μπίρας lager από μια μικρή ζυθοποιεία στην Ιταλία το 2004. Η έρευνα επικεντρώνεται σε δύο επιλογές: την μπίρα σε επιστρεφόμενα βαρέλια από ανοξείδωτο χάλυβα των 20L και την μπίρα σε γυάλινα μπουκάλια μονής κατεύθυνσης των 330ml. Οι ανόργανες εκπομπές, η χρήση γης και οι καταναλώσεις ορυκτών καυσίμων ήταν τα πιο κρίσιμα περιβαλλοντικά ζητήματα στο AKZ της μπίρας. Σύμφωνα με αυτά η μπίρα στο βαρέλι προκάλεσε χαμηλότερο περιβαλλοντικό φορτίο κατά τη διάρκεια του κύκλου ζωής της από την μπίρα στο μπουκάλι, όπου μεγάλο ρόλο σε αυτό είχαν οι υψηλές εκπομπές ρύπων που παράγονται και η ενέργεια που απαιτείται για τα γυάλινα μπουκάλια. Τέλος, να σημειωθεί ότι οι παραγωγοί και οι καταναλωτές μπορεί να είναι ενεργοί και υπεύθυνοι παράγοντες όσον αφορά τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις (Cordella, Tugnoli, Spadoni, Santarelli, & Zangrando, 2007).

Ο Augustine Ntiamoah και ο George Afrane (2008) πραγματοποίησαν μια έρευνα με στόχο την παροχή μιας συνολικής εικόνας των περιβαλλοντικών επιπτώσεων που σχετίζονται με την παραγωγή και την επεξεργασία κακάο στην Γκάνα βασιζόμενη στην μεθοδολογία του κύκλου ζωής (AKZ). Η ανάλυση εξέτασε ολόκληρο το σύστημα που απαιτείται για την παραγωγή και επεξεργασία ενός (1) κιλού κόκκου κακάο (πρώτες ύλες, παραγωγή, μεταφορά, βιομηχανική επεξεργασία). Αποκαλύφθηκε ότι η παραγωγή, η χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων ήταν η κύρια αιτία των περιβαλλοντικών επιβαρύνσεων στο στάδιο της παραγωγής κακάο (καταστροφή της στιβάδας του όζοντος, τοξικότητα ανθρώπων, γης και υδάτων). Η χρήση ορυκτών καυσίμων σε λέβητες και φούρνους ψησίματος αναγνωρίστηκε ως η κύρια αιτία των περιβαλλοντικών επιπτώσεων στο στάδιο επεξεργασίας κακάου. Ωστόσο το στάδιο μεταφοράς είναι σχετικά το πιο φιλικό προς το περιβάλλον. Ως λύση θα μπορούσε να επανεξεταστούν τα όρια χρήσης των φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων, καθώς και αντί για πετρέλαιο να χρησιμοποιείται φυσικό αέριο κατά την επεξεργασία, λόγω χαμηλότερων εκπομπών ρύπων (Ntiamoah & Afrane, 2008).

5.2 Εφαρμογή Περιβαλλοντικής λογιστικής και πολιτικής

Το άρθρο των (Bonilla Priego, Najera, & Font, 2011) αναλύει τη λήψη περιβαλλοντικών αποφάσεων με βάση τα κίνητρα και τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Η έρευνα έγινε σε ξενοδοχεία στην Ισπανία, τα οποία είναι εγγεγραμμένα στο EMAS. Τα ξενοδοχεία χωρίστηκαν σε τέσσερες κατηγορίες με βάση το επίπεδο περιβαλλοντικής διαχείρισης: Strategic Hotels, (22%) (με υψηλά επίπεδα ολοκληρωμένης περιβαλλοντικής διαχείρισης), Followers, (48%) Greenwashers (11%) και Laggards (19%) (με χαμηλά επίπεδα ολοκληρωμένης περιβαλλοντικής διαχείρισης). Απ' ότι φαίνεται το μεγαλύτερο ποσοστό εταιρειών δρα χωρίς να αντιλαμβάνεται τα εξωτερικά οφέλη και τα κίνητρα για πιο συστηματικά συστήματα διαχείρισης (Bonilla Priego, Najera, & Font, 2011).

Οι (Niles & Lubell, 2012) αναλύουν έρευνες περιβαλλοντικής πολιτικής σχετικά με το πώς διαμορφώνονται συνθετικές θεωρητικές προοπτικές και διεπιστημονικές στρατηγικές για την κατανόηση των συνδέσεων μεταξύ των κοινωνικών και οικολογικών συστημάτων που βρίσκονται σε περιβαλλοντικά ζητήματα. Παρατηρούν ότι, «Η θεωρία της περιβαλλοντικής πολιτικής ενσωματώνει τώρα ρητά ένα ευρύτερο φάσμα επιστημονικών κλάδων για την καλύτερη κατανόηση των δεσμών μεταξύ

ανθρώπινων και φυσικών συστημάτων» (Niles & Lubell, 2012). Συμπεραίνουν ότι η μελλοντική έρευνα για την περιβαλλοντική πολιτική θα καθοδηγείται από την εμφάνιση νέων περιβαλλοντικών προκλήσεων, συμπεριλαμβανομένης της συνολικής ανάγκης για ανάπτυξη μιας βιώσιμης κοινωνίας (Niles & Lubell, 2012).

Η μελέτη των (Md. Abdul Kaium Masud, Seong Mi Bae, & Jong Dae Kim, 2017) διερευνάει την έκταση και τη φύση της περιβαλλοντικής λογιστικής και αναφοράς των εισηγμένων τραπεζών στο Μπαγκλαντές. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν από 20 ετήσιες εκθέσεις τραπεζών, οι οποίες είναι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο της Ντάκα κατά την περίοδο 2010 έως 2014. Σύμφωνα με την έρευνα η τράπεζα δίνει προτεραιότητα στις φιλικές προς το περιβάλλον επενδύσεις, όπως ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, διαχείριση απορριμμάτων, εναλλακτική ενέργεια, ανακύκλωση και ανακυκλώσιμα προϊόντα, πράσινη βιομηχανία, ασφάλεια εργοστασίων κ.α. Οι τραπεζικές εταιρείες του Μπαγκλαντές προωθούν διαφοροποιημένες περιβαλλοντικές λειτουργίες σε όλη τη χώρα. Επίσης, φαίνεται πως η αποκάλυψη περιβαλλοντικών πληροφοριών αυξήθηκε απότομα από 16% το 2010 σε 83% το 2014 (Md. Abdul Kaium Masud, Seong Mi Bae, & Jong Dae Kim, 2017).

Οι (Agyemang, et al., 2021) στην μελέτη τους εξέτασαν το δείκτη περιβαλλοντικής αποκάλυψης και το δείκτη περιβαλλοντικής απόδοσης σε 34 εταιρείες εξόρυξης από το Χρηματιστήριο της Σαγκάης και του Σενζέν για την περίοδο 2000–2018. Το συμπέρασμα αυτής είναι η θετική σχέση της εταιρικής περιβαλλοντικής απόδοσης με την αποκάλυψη περιβαλλοντικών πληροφοριών. Ακόμη, οι εταιρείες εξόρυξης συμμορφώνονται με την αποκάλυψη περιβαλλοντικών πληροφοριών στην Κίνα και αυτό φάνηκε από τη μεγάλη αύξηση των περιβαλλοντικής δημοσιοποιήσεων από τις εξορυκτικές εταιρείες μεταξύ 2008 και 2010 μετά την επιβολή της EIDD (Agyemang, et al., 2021).

5.3 Συσχέτιση Περιβαλλοντικής και Οικονομικής Επίδοσης

Ο Al-Tuwaijri, ο Christensen και ο Hughes (2004) εξέτασαν την αλληλεπίδραση μεταξύ της περιβαλλοντικής αποκάλυψης, περιβαλλοντικής επίδοσης και οικονομικής επίδοσης στις επιχειρήσεις. Το δείγμα τους αποτελούταν από 198 επιχειρήσεις από τις S&P 500 με κοινό προφίλ. Η έρευνα έδειξε πως η περιβαλλοντική απόδοση συνδέεται θετικά με την οικονομική επίδοση και σε συνέχεια με την περιβαλλοντική αποκάλυψη.

Οι οικονομικές επιδόσεις και οι περιβαλλοντικές επιδόσεις σχετίζονται με την ποιότητα της διαχείρισης μιας εταιρείας. Για να αντέξει μια εταιρεία στο χρόνο θα πρέπει να δεχτεί την κοινωνική της ευθύνη και να κατευθύνει την στρατηγική της προς τον έλεγχο της περιβαλλοντικής ρύπανσης. Τέλος, θεωρεί πως η αναλογία ανακύκλωσης που παρουσιάζεται σε αυτή τη μελέτη μπορεί να είναι ένας καλός δείκτης μελλοντικών οικονομικών επιδόσεων (Al-Tuwaijri, Hughes, & Christensen, 2004).

Ο Babalola (2012) μελέτησε την σχέση μεταξύ της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης και της κερδοφορίας των εταιρειών στη Νιγηρία. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με δεδομένα από 10 τυχαία επιλεγμένες ετήσιες εκθέσεις και την οικονομική περίληψη των εταιρειών με χρονική αναφορά την περίοδο 1999-2008. Σύμφωνα με το δείγμα επενδύθηκε λιγότερο από το 10% του ετήσιου κέρδους των εταιρειών για την κοινωνική ευθύνη, δηλαδή όσο μεγαλύτερο το κέρδος μιας επιχείρησης στην Νιγηρία τόσο μικρότερη η επένδυση της στην κοινωνική ευθύνη. Επομένως, ο δείκτης απόδοσης κερδών σχετίζεται αρνητικά με την επένδυση στην κοινωνική ευθύνη, κάτι το οποίο μακροπρόθεσμα μπορεί να σημαίνει πρόβλημα για τις επιχειρήσεις της Νιγηρίας (Babalola, 2012).

5.4 Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη στην πράξη

Η Holmes (1976) εξέτασε τις αντιλήψεις των στελεχών για τις ΕΚΕ στις ΗΠΑ και πώς οι απόψεις τους και οι φιλοσοφίες των εταιρειών τους σχετικά με την κοινωνική ευθύνη έχουν αλλάξει την τελευταία πενταετία (1970-1975). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα στελέχη πιστεύουν πως οι απόψεις τους και οι φιλοσοφίες των εταιρειών τους έχουν αλλάξει σημαντικά κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου όπως διατυπώνεται με αυτή τη δήλωση: «Εκτός από το κέρδος, η επιχείρηση θα πρέπει να συμβάλλει στην επίλυση κοινωνικών προβλημάτων, είτε η επιχείρηση τα προκαλεί είτε όχι - ακόμα κι αν δεν υπάρχει πιθανώς βραχυπρόθεσμη ή μακροπρόθεσμη δυνατότητα κέρδους". Η έρευνά της έδειξε επίσης, ότι τα στελέχη ήταν πολύ αισιόδοξα για τον κοινωνικό ρόλο της επιχείρησης: 37,6 τοις εκατό συμφώνησε έντονα, 40,7 τοις εκατό συμφώνησε περισσότερο από ό, τι διαφώνησε, 20,1 τοις εκατό διαφώνησε περισσότερο από ό,τι συμφώνησαν, το 0,5 τοις εκατό διαφώνησε έντονα και το 1,1 τοις εκατό δεν είχε άποψη σχετικά με τη δήλωση: «η επιχείρηση έχει την ικανότητα και τα μέσα να είναι μια σημαντική δύναμη για την άμβλυση των κοινωνικών προβλημάτων». Με την έρευνα διαπίστωσε επίσης ότι υπάρχει μεγαλύτερη συμφωνία για τα θετικά

αποτελέσματα της εταιρικής κοινωνικής συμμετοχής παρά για τα αρνητικά αποτελέσματα. Από τους ερωτηθέντες, το 97,4 τοις εκατό συμφώνησε ότι θα ενίσχυε την εταιρική φήμη και την καλή θέληση, το 89 τοις εκατό θεώρησε ότι θα ενίσχυε το κοινωνικό σύστημα στο οποίο λειτουργούσε η εταιρεία και το 74,3 τοις εκατό θεώρησε ότι θα ενίσχυε το οικονομικό σύστημα στο οποίο λειτουργούσε η εταιρεία (Holmes, 1976).

Στο Χονγκ Κονγκ, οι Gilles και Leinbach (1983) βρήκαν ότι υπάρχει ελάχιστος χώρος για την άσκηση της κοινωνικής ευθύνης. Αν και υπήρχαν κάποιες θετικές στάσεις απέναντι στην ΕΚΕ, παρόλα αυτά ήταν αισθητές και οι αρνητικές στάσεις. Για παράδειγμα, ενώ το 81 τοις εκατό συμφώνησε στη δήλωση ότι οι εταιρείες πρέπει να ενδιαφέρονται για τις περιβαλλοντικές και κοινωνικές συνέπειες των επιχειρηματικών τους δραστηριοτήτων ακόμη και στο βαθμό που θυσιάζουν τη βραχυπρόθεσμη κερδοφορία, μόνο το 35 τοις εκατό συμφώνησε ότι μια εταιρεία πρέπει να εγγραφεί σε φιλανθρωπικούς σκοπούς για ανθρωπιστικούς λόγους παρά για δημόσιες σχέσεις ή προσωπικό συμφέρον. Αυτό υποδηλώνει ότι η κατάσταση είναι "catch-22" όσον αφορά την ΕΚΕ (Gilles, 1983).

Οι Ford και McLaughlin, έκαναν έρευνα πάνω σε συμπεριφορές Αμερικανών CEOs και κοσμητόρων από επιχειρηματικές σχολές. Τα ευρήματα της έρευνας ήταν υψηλή συμφωνία σε οκτώ από τα ένδεκα ερωτήσεις σχετικά με την αποδοχή της κοινωνικής ευθύνης, με τους κοσμητόρες να συμφωνούν περισσότερο σε σχέση με τους CEOs ότι «η ιδέα της κοινωνικής ευθύνης χρειάζεται να ισορροπήσει την εταιρική δύναμη και να αποθαρρύνει την ανεύθυνη συμπεριφορά» (Robert Ford, 1984).

Οι Md Zabid Abdul Rashid και Saadiatul Ibrahim (2002) πραγματοποίησαν μια έρευνα στη Μαλαισία σχετικά με την στάση των διευθυντών-στελεχών επιχειρήσεων στην κοινωνική ευθύνη, την εταιρική αποκάλυψη και τους παράγοντες που καθορίζουν την ΕΚΕ. Η συλλογή των δεδομένων έγινε με τη χρήση ερωτηματολογίων, με συνολικές 198 απαντήσεις. Το 69,2 τοις εκατό συμφώνησε με τη δήλωση ότι «η συμμετοχή των επιχειρήσεων στη βελτίωση της ποιότητας ζωής της κοινότητάς τους θα βελτιώσει επίσης τη μακροπρόθεσμη κερδοφορία». Περίπου το 65,2 τοις εκατό συμφώνησαν με τη δήλωση ότι "μια επιχείρηση που επιθυμεί να καταγράψει μια ευνοϊκή δημόσια εικόνα θα πρέπει να δείξει ότι είναι κοινωνικά υπεύθυνη". Σχεδόν το 62 τοις εκατό των ερωτηθέντων συμφώνησε επίσης ότι "κοινωνικά υπεύθυνη εταιρική συμπεριφορά μπορεί να το βέλτιστο οικονομικό συμφέρον των μετόχων». Υπήρξε επίσης μεγάλη συμφωνία σχετικά με τις δηλώσεις που σχετίζονται με την

«εξισορρόπηση της εταιρικής ισχύος και την αποθάρρυνση της ανεύθυνης συμπεριφοράς» (59,1%), ότι «οι εταιρείες είναι κοινωνικοί θεσμοί και πρέπει να ανταποκρίνονται στα πρότυπα της κοινωνίας» και ότι «η αποτελεσματική παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών δεν είναι πλέον το μόνο πράγμα που περιμένει η κοινωνία από τις επιχειρήσεις». Σχεδόν το 64 τοις εκατό των ερωτηθέντων διαφώνησε επίσης με τη δήλωση ότι «οι ηγέτες των επιχειρήσεων είναι εκπαιδευμένοι να διοικούν τους οικονομικούς θεσμούς και να μην εργάζονται αποτελεσματικά σε κοινωνικά ζητήματα». Επιπλέον, το 63,6 τοις εκατό των ερωτηθέντων διαφώνησε ότι οι επιχειρήσεις πρέπει να μεταφέρουν το κοινωνικό κόστος μέσω της δομής των τιμών. Τα ευρήματα αυτής της μελέτης έδειξαν ότι παρόλο που τα στελέχη και οι διευθυντές της Μαλαισίας είχαν θετική στάση απέναντι στην ΕΚΕ, η έκταση της συμμετοχής τους στην ΕΚΕ ήταν χαμηλότερη σήμερα από ό,τι πριν από μια δεκαετία. Ωστόσο, η έκταση της εταιρικής γνωστοποίησης σχετικά με την ΕΚΕ ήταν ελαφρώς υψηλότερη το 2001 από ό,τι το 1991 (Saadiatul Ibrahim & Md Zabid Abdul Rashid, 2002).

Άλλη μία έρευνα σχετικά με τις επιχειρήσεις της Νιγηρίας και την εφαρμογή της ΕΚΕ είναι αυτή των Amaeshi, Adi, Ogbechie και Amao (2006). Τα αποτελέσματα προέκυψαν από 41 συνεντεύξεις σε υψηλόβαθμα στελέχη επιχειρήσεων. Το 85% των ερωτηθέντων είπε ότι υπάρχει συνειδητοποίηση της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης στη Νιγηρία αλλά χωρίς σημαντικές ενέργειες, το 7,7% ισχυρίστηκε ότι δεν υπάρχει καμία επίγνωση της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης ενώ το υπόλοιπο 7,7% υποστήριξε ότι έχει πολύ καλή γνώση και δρα σημαντικά. Η μελέτη αποκάλυψε ότι υπάρχει μεγαλύτερη έμφαση στη συμμετοχή της κοινότητας, λιγότερη στις κοινωνικά υπεύθυνες σχέσεις των εργαζομένων και σχεδόν καμία όσον αφορά τα κοινωνικά υπεύθυνα προϊόντα και διαδικασίες (Amaeshi, Adi, Ogbechie, & Amao, 2006).

Οι (Metaxas & Tsavaridou, 2012) παρουσιάσουν μία έρευνα σχετικά με την εξέλιξη της ΕΚΕ στην Ελλάδα. Η έρευνα έχει πραγματοποιηθεί σε 46 εταιρείες, από τις οποίες μόνο οι 6 δραστηριοποιούνται μόνο στην εγχώρια αγορά ενώ οι υπόλοιπες είτε είναι μέλη πολυεθνικών επιχειρήσεων είτε αμιγώς ελληνικές εταιρείες που δραστηριοποιούνται στο εξωτερικό. Οι ελληνικές επιχειρήσεις με το πέρασμα των χρόνων δραστηριοποιούνται ιδιαίτερα σε περιβαλλοντικά θέματα, ανθρώπινο δυναμικό και τις τοπικές κοινωνίες. Σύμφωνα με την έρευνα το 63% των εταιρειών δημοσιεύει ξεχωριστή έκθεση για την ΕΚΕ ή την ενσωματώνει στις ετήσιες εκθέσεις τους και το 37% παρουσιάζει δραστηριότητες ΕΚΕ στις ιστοσελίδες τους. Το 78% του δείγματος χρησιμοποιεί ως εργαλεία για να αποδείξει την κοινωνική και περιβαλλοντική του

συμπεριφορά τα Διεθνή Τυποποιημένα Συστήματα όπως το ISO 14001, το ISO 9001, τα πρότυπα διασφάλισης SA8000, AA1000 (Metaxas & Tsavaridou, 2012).

Κύριος σκοπός της έρευνας του Semih Buyukirekci είναι να υποδείξει την κατάσταση της λογιστικής στον τουρισμό και την εφαρμογή της ΕΚΕ στις υπηρεσίες διαμονής. Η μελέτη περιλαμβάνει εταιρείες καταλυμάτων που δραστηριοποιούνται στο Ικόνιο (Konya), τουριστικός προορισμός στην Τουρκία. Η έρευνα χωρίζει τα ξενοδοχεία με βάση την κατηγορία 5, 4 ή 3 αστερών. Από αυτήν προκύπτει ότι τα ξενοδοχεία 5 αστερών διαθέτουν προϋπολογισμό 2-4% του ετήσιου προϋπολογισμού για την προστασία του περιβάλλοντος σε αντίθεση με αυτά των 4 και 3 αστερών που δεν διαθέτουν, λόγω μικρότερου κεφαλαίου. Επίσης, των 5 αστερών ξενοδοχεία λαμβάνουν μέτρα για μείωση περιβαλλοντικού κόστους π.χ. χρήση λαμπτήρων εξοικονόμησης ενέργειας, θερμομόνωσης, εκπαίδευση προσωπικού με σχετικά προγράμματα. Αυτό το πλαίσιο φαίνεται να εφαρμόζεται και από τα ξενοδοχεία 4 αστερών, όμως τα καταλύματα 3 αστερών δεν ακολουθούν. Σημειώνεται πως τα 5 αστερών αποτελούν κυρίως ξενοδοχεία διεθνούς αλυσίδας, ενώ τα 3 αστερών είναι οικογενειακές εταιρείες με περιορισμένο κεφάλαιο (Buyukirekci, 2014).

Συμπεράσματα

Συμπερασματικά λοιπόν, μπορεί να ειπωθεί, πως η περιβαλλοντική λογιστική συνδέεται άμεσα με την εταιρική κοινωνική ευθύνη. Έχοντας ως βασικό στόχο την επίλυση προβλημάτων, τα οποία προκύπτουν από το περιβάλλον, η περιβαλλοντική λογιστική καλείται να αντιμετωπίσει νέες και δύσκολες προκλήσεις, ιδιαίτερα στην εποχή που διανύουμε. Κύριο μέλημα της περιβαλλοντικής λογιστικής αποτελεί η αποτύπωση του κοινωνικού κόστους, έτσι ώστε να υπολογιστεί ορθά ο δείκτης μέτρησης της απόδοσης μιας οικονομίας ή ενός οργανισμού. Στη σημερινή εποχή, πολλές είναι οι επιχειρήσεις, οι οποίες εφαρμόζουν πρακτικές, στις οποίες σπουδαίο ρόλο διαδραματίζει η έννοια της περιβαλλοντικής λογιστικής.

Η περιβαλλοντική πολιτική, αφορά κάθε μέτρο κρατικής ή εταιρείας ή άλλου δημόσιου ή ιδιωτικού οργανισμού σχετικά με τις επιπτώσεις των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στο περιβάλλον. Αυτό το μέτρο απαιτεί την άμεση συμμετοχή κοινοτήτων, ατόμων, μη κυβερνητικών οργανώσεων και του εταιρικού τομέα. Επίσης, η περιβαλλοντική πολιτική προσαρμόζεται με τα περιβαλλοντικά προβλήματα που προκύπτουν.

Η περιβαλλοντική ευθύνη είναι το καθήκον που πρέπει να εκτελεί μια επιχείρηση με τρόπο ώστε να διατηρεί το περιβάλλον ασφαλές. Αρκετοί θεσμικοί μέτοχοι αξιολογούν την περιβαλλοντική ευθύνη της επιχείρησης πριν δαπανήσουν στο απόθεμά της. Οι χειρότερες βιομηχανίες για το περιβάλλον και τη ρύπανση περιλαμβάνουν την ενέργεια, τη γεωργία, τη μόδα, τις μεταφορές, το λιανικό εμπόριο τροφίμων, τις κατασκευές, την τεχνολογία και τη δασοκομία. Ευθύνονται για το μεγαλύτερο μέρος της παγκόσμιας ρύπανσης που βλέπουμε σήμερα και επηρεάζουν αρνητικά τα οικοσυστήματα στα οποία εκτίθενται.

Ο όρος εταιρική κοινωνική ευθύνη αναφέρεται σε πρακτικές και πολιτικές που εφαρμόζονται από εταιρείες που έχουν σκοπό να έχουν θετική επιρροή στον κόσμο. Η εταιρική κοινωνική ευθύνη μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως στρατηγική. Μια εταιρεία μπορεί να χρησιμοποιήσει την ΕΚΕ ως στρατηγική για τη δημιουργία εικόνας της επωνυμίας και την αύξηση του περιγράμματός της στη συνείδηση των αγοραστών.

Τέλος, βάσει εμπειρικών ερευνών συμπεραίνουμε πως ενώ οι περισσότερες επιχειρήσεις γνωρίζουν τα περιβαλλοντικά προβλήματα που υπάρχουν γενικά ή/και δημιουργούν οι ίδιες, όμως αρκετές δυσκολεύονται ή αρνούνται να εφαρμόσουν

πρακτικές για τον έλεγχο και την μείωση αυτών. Παρ' όλα αυτά, τα τελευταία χρόνια έχει υπάρξει σημαντική βελτίωση και έχει αυξηθεί η ανταπόκριση των εταιρειών σε περιβαλλοντικά θέματα.

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Αβραμίδης, Μ., Κυθραιώτου, Ν., & Φάττα, Δ. (2008). *Ανάλυση Κύκλου Ζωής ως υποστηρικτικό εργαλείο λήψης αποφάσεων για την οικολογική παραγωγή ελαιολάδου*. Λευκωσία: Πανεπιστήμιο Κύπρου.
- Αλεξίου, Μ. (2008). Εταιρική κοινωνική ευθύνη: μια διαφορετική αντίληψη στο σύγχρονο επιχειρηματικό κόσμο. *Επιστήμη και Κοινωνία*, σ. 18.
- Γαρδίκος, Γ., & Μπίτζιος, Θ. (2018). *Περιβαλλοντική λογιστική και εταιρική κοινωνική ευθύνη*. ΤΕΙ Ηπείρου.
- ΕΔΑ. (2018). EnviroHelp.
- Θανόπουλος, Γ. (2003). *Επιχειρηματική Ηθική και Δεοντολογία*. Αθήνα: INTERBOOKS.
- Κίμων, Χ. (2009). *Πράσινη Ανάπτυξη από το: Δ. Ξενάκης (επιμ.)*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Μουζούλιας, Σ. (2003). *Εταιρική διακυβέρνηση (Corporate governance)*. Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.
- Μπεσέρης, Γ. (2008). *Ειδικά θέματα για την Ποιότητα-Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Μπουντή, Μ. (2016). *Περιβαλλοντική λογιστική στο σύγχρονο οικονομικό περιβάλλον*. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Νικολάου, Γ. (2007). *Περιβαλλοντική κι αειφόρος λογιστική*.

Ξένη Βιβλιογραφία

- Japanese Ministry of the Environment. (2002). *Environmental Accounting Guidelines*.
- Acerete, B., Llena, F., & Moneva, J. (2011). Environmental disclosure in financial statements: An analysis of Spanish toll motorway concessionaires. *Transportation Research Part D*, p. 16.
- Agyemang, A., Yusheng, K., Twum, A., Ayamba, E., Kongkuah, M., & Musah, M. (2021, January). Trend and relationship between environmental accounting disclosure and environmental performance for mining companies listed in China. *Environment, Development and Sustainability*.
- Ahmad, B., Serafy, S., & Lutz, E. (1989). *Environmental Accounting for Sustainable Development*. Washington D.C: The World Bank.
- Al-Tuwaijri, S., Hughes, K. E., & Christensen, T. E. (2004). The relations among environmental disclosure, environmental performance, and economic performance: a simultaneous equations approach. *Accounting, Organizations and Society*, pp. 447-471.
- Amaeshi, K., Adi, B., Ogbechie, C., & Amao, O. (2006). Corporate Social Responsibility in Nigeria: western mimicry or indigenous influences? *The University of Nottingham*.
- Andersson, I. (1998). *Environmental Management Tools for SMEs: A Handbook*. Copenhagen: Richard Starkey.
- Aranda, A., Zabalza, I., & Scarpellini, S. (2005). ECONOMIC AND ENVIRONMENTAL ANALYSIS OF THE WINE BOTTLE PRODUCTION IN SPAIN BY MEANS OF LIFE CYCLE ASSESSMENT. *CIRCE Foundation - Centre of Research for Energy Resources and Consumption, University of Zaragoza*.
- Babalola, Y. A. (2012). The Impact of Corporate Social Responsibility on Firms' Profitability in Nigeria. *European Journal of Economics Finance and Administrative Sciences*, 45.
- Balashanmugam, P., Ramanathan, A., & Kumar, V. (2012). Ambient air quality monitoring in Puducherry. *International Journal of Engineering Research and*, pp. 300-307.
- Bebbington, J., Gray, A., & Walter, D. (1993). *Accounting for the environment*. London: Paul Chapman.

- Bonilla Priego, M., Najera, J., & Font, X. (2011). Environmental management decision-making in certified hotels. *Journal of Sustainable Tourism*, pp. 361 - 381.
- Burke, L., & Logsdon, J. (1996). How corporate social responsibility pays. *Long Range Planning*, pp. 495-502.
- Burritt, R., Hahn, T., & Schaltegger, S. (2002). Towards a Comprehensive Framework for Environmental Management Accounting — Links Between Business Actors and Environmental Management Accounting Tools. *Australian Accounting Review*.
- Buyukipekci, S. (2014, September). Green Accounting Applications in Accommodation Services as a Part of Sustainable Tourism. *Journal of Advanced Management Science Vol. 2, No. 3*.
- Cadbury, A. (2006). Corporate Social Responsibility. *Journal of the Academy of Social Sciences*.
- Carroll, A. B. (1991, August). The pyramid of corporate social responsibility: Toward the moral management of organizational stakeholders. *Business Horizons*, pp. 39-48.
- Chaffee, E. (2017). The origins of corporate social responsibility. *University of Cincinnati Law Review*, pp. 347-373.
- Chuang, S.-P., & Huang, S.-J. (2016). The effect of environmental corporate social responsibility on environmental performance and business competitiveness: the mediation of green information technology capital. *Journal of Business Ethics*, pp. 991-1009.
- Clayton, A., Muirhead, J., & Reichgelt, H. (2002). Enabling industrial symbiosis through a web-based waste exchange. *Greener Management International*, pp. 93-106.
- Cocklin, C., & Moon, K. (2020). *Environmental policy*. International Encyclopedia of Human Geography.
- Consoli, F., Allen, D., Boustead, I., Fava, J., Franklin, W., Jensen, A., & de Oude. (31 March - 3 April 1993). *Guidelines for Life-Cycle Assessment: A “Code of Practice” Edition 1. From the SETAC Workshop held at Sesimbra*. Portugal: Society for Environmental Toxicology and Chemistry (SETAC).
- Cordella, M., Tugnoli, A., Spadoni, G., Santarelli, F., & Zangrado, T. (2007). LCA of an Italian lager beer. *The International Journal of Life Cycle Assessment*, pp. 133-139.

- Cormier, D., & Magnan, M. (1999). Corporate environmental disclosure strategies: Determinants costs and benefits. *Journal of Accounting, Auditing and Finance*, pp. 429-451.
- Cote, R., Grant, J., Weller, A., Zhu, Y., & Toews, C. (2006). Industrial ecology and the sustainability of Canadian cities. *Eco-Efficiency Centre*.
- Crane, A. (2008). *The Oxford handbook of corporate social responsibility*. Oxford: Oxford University Press.
- Edwards, A. (2004). *ISO 14001 Environmental Certification Step by Step (Revised Edition)*. Great Britain: Elsevier Butterworth – Heinemann.
- Gilles, L. (1983). Corporate social responsibility in Hong Kong. *California Management Review*, pp. 107-203.
- Gupta, N. (2014). *Environmental Accounting*. S. Chand.
- Hecht, J. (2000). *Lessons Learned From Environmental Accounting: Findings from Nine Case Studies*. The World Conservation Union.
- Holmes. (1976). Small Business Financial Management Practices in North America: A Literature Review. *Journal of Small Business Management Vol. 29, Iss. 2*.
- Huetting, R. (2007). Introduction to the Theory of eSNI, A Macro Indicator for Sustainable Development. *OECD World Forum on Statistics, Knowledge, and Policy "Measuring and Fostering the Progress of Societies"*.
- Jameel, A., Sirajudeen, J., & Vahith, R. (2012). Studies on heavy metal pollution of groundwater sources between Tamilnadu and Pondicherry. *Advances in Applied Science Research*, pp. 424-429.
- Md. Abdul Kaium Masud, Seong Mi Bae, & Jong Dae Kim. (2017). Analysis of Environmental Accounting and Reporting Practices of Listed Banking Companies in Bangladesh. *Sustainability*.
- Metaxas, T., & Tsavaridou, M. (2012). Corporate social responsibility in Greece during the crisis period. *MPRA*.
- Min-Dong Paul Lee. (2008). A review of the theories of corporate social responsibility: its evolutionary path and the road ahead. *International Journal of Management Reviews*, pp. 53-73.
- Mousa, G., & Hassan, N. (2015). Legitimacy Theory and Environmental Practices: Short Notes. *International Journal of Business and Statistical Analysis*.
- Niles, M., & Lubell, M. (2012). Integrative Frontiers in Environmental Policy theory and research. *Policy Studies Journal*, pp. 41-64.

- Ntiamoah, A., & Afrane, G. (2008). Environmental impacts of cocoa production and processing in Ghana: life cycle assessment approach. *Journal of Cleaner Production* .
- Palmer, H. (2010). Corporate Social Responsibility and Financial Performance: Does it Pay to Be Good? *CMC Senior Theses Paper 529*.
- Ramesh, N. (2005). *Evolving an Integrated Environmental Management Plan for Sustainable Industrialization of Pondicherry Region*. PhD dissertation Pondicherry University.
- Robert Ford, F. M. (1984). Perceptions of Socially Responsible Activities and Attitudes: A Comparison of Business School Deans and Corporate Chief Executives. *Academy of Management Journal Vol. 27, No.3*.
- Saadiatul Ibrahim, & Md Zabid Abdul Rashid. (2002). Executive and management attitudes towards Corporate Social Responsibility. *Corporate Governance International Journal of Business in Society*.
- Schwartz, M., & Carroll, A. (2003). Corporate social responsibility: a three domain approach. *Business Ethics Quarterly*, pp. 503-530.
- Shah, S., & Bhaskar, A. (2010). Corporate Social Responsibility in an Indian Public Sector Organization A Case Study of Bharat Petroleum Corporation Ltd. *Journal of Human Values*, pp. 143-156.
- Shaltegger, S. (1996). *Corporate environmental accounting*.
- Spence, L. (2016). Small business social responsibility: expanding core CSR theory. *Business and Society*, pp. 23-55.
- Sturn, A. (1998). *ISO 14001 – Implementing an Environmental Management System*. Ellipson AG.
- Thong, T. G. (1986). *SOCIAL ROLE ISSUES OF BUSINESS*. University of Malaya.
- Visser, W. (2006). .Revisiting Carroll’s CSR pyramid: an African perspective.. In M. Huniche & E. P. Rahbek (Eds.), *Corporate citizenship in developing countries—new partnership perspectives*. *Copenhagen Business School Press*, pp. 29-56.
- Wood, D. (1991). Corporate social responsibility revisited. *Academy of Management Review*, pp. 691-718.